

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Kätlin Neumann

ÕPPERADA PÕLVA LASTEAED MESIMUMM
3-5AASTASTELE LASTELE

bakalaureusetöö

Juhendaja: Marianne Olbrei

Läbiv pealkiri: Lasteaed Mesimumm õpperada

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Marianne Olbrei (mag)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsekomisjoni esimees: Irja Vaas

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2016

Õpperada Põlva lasteaed Mesimumm 3-5aastastele lastele

Resüme

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli luua õpperada Põlva lasteaed Mesimumm 3-5aastastele lastele, koostada õpetajatele soovituslikud tööjuhendid ja töölehed lastele ning saada tagasiside ekspertidelt koostatud materjalide sobivuse kohta. Õpetajate tööjuhendites on välja toodud soovituslikud ülesanded, jutud, luuletused, mängud ja kunstitegevused. Abimaterjali koostamisel toetuti „Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava“ (2008) ja „Põlva Lasteaed Mesimumm õppekava“ (s.a.) õppe- ja kasvatusesmärkidele.

Koostatud abimaterjali hindasid neli eksperti Põlva lasteaiast Mesimumm. Ekspert hinnangute tulemustes ilmnnes, et koostatud õpperada ja abimaterjalid on õpetajale vajalikud ning abiks tegevuste planeerimisel ning läbiviimisel. Ekspertide soovitustest lähtuvalt tehti koostatud materjalides mõningad muudatused.

Märksõnad: õpperada, õuesõpe, looduskeskkond

Study trail for the Põlva kindergarten Mesimumm for children aged 3-5 years

Abstract

The aim of this bachelor's thesis was to create a study trail for the Põlva kindergarten Mesimumm for children aged 3-5 years, indite recommended instructions for teachers and worksheets for children, and to recieve feedback from the experts prepared about the suitability of materials. Teacher's work instructions indicated recommended exercises, stories, poems, games and artistic activities. Creating the support material was based on „National curriculum for pre-school institutions“ (2008) and „Põlva Mesimumm Kindergarten curriculum“ (s.a.) for study and educational purposes.

The guidelines were evaluated by four experts from Põlva kindergarten Mesimumm. The result of the expert estimations showed that preparation of learning trail, as well as the support materials for teachers, is necessary and helpful in planning and conducting children's activities. With the reference of the experts, some changes were made in the support material for teachers.

Keywords: learning trail, outdoor education, natural environment.

Sisukord

Sissejuhatus	4
<i>Loodus kui õpikeskkond</i>	5
<i>Loodusteemade käsitlemine lasteaias</i>	5
Õpperada.....	7
<i>Tegevused õpperajal</i>	7
Õppekasvatustegevuste lõimimine õpperajal.....	9
<i>Keel ja kõne</i>	10
<i>Matemaatika</i>	10
<i>Kunst</i>	11
<i>Muusika</i>	11
<i>Liikumine</i>	11
<i>Töö eesmärgid</i>	12
<i>Põlva Lasteaed Mesimumm õpperada</i>	12
Metoodika.....	15
Valim.....	15
<i>Mõõtevahendid</i>	15
<i>Protseduur</i>	15
Tulemused ja arutelu	16
<i>Ekspertide hinnang õpperajale</i>	16
<i>Ekspertide hinnang õpetajate tööjuhendite kohta</i>	17
<i>Ekspertide hinnang laste töölehtede kohta</i>	18
<i>Ekspertide arvamused ja ettepanekud vaatluspunktide ja töölehtede kohta</i>	19
<i>Kokkuvõtteks</i>	21
Tänuõnad	21
Autorluse kinnitus	21
Kasutatud kirjandus.....	22
Lisamaterjalide koostamisel kasutatud kirjandus.....	25

Sissejuhatus

Paljud lapsed viibivad lasteaia suurema osa oma ärkveloleku ajast. Tänapäeva kiire elutempo ei võimalda vanematel oma lastega nii palju tegeleda ja õues viibida, et lapsed saaksid loodust nautida ja tundma õppida. Seega on lasteaiaõpetajatele tähtis, et lapsed saaksid viibida palju väljas värskes õhus, pakkudes neile kogemusi mitmekesiste tegevuste kaudu ja pannes seeläbi aluse inimese loodusteadlikule mõtlemisele (Timoštšuk, 2005). Looduses viibimine ja õuesõpe on lapse arengule väga tähtis, sest see mõjub hästi lapse vaimsele ja füüsilisele tervisele (Raadik, 2009). Koolieelses lasteasutuses valitakse temaatika lapse igapäevaelust ja teda ümbritsevast keskkonnast, mis võimaldab lapsel ümbritsevat tajuda erinevate meelte ning aistingute abil: vaadeldes, nuusutades ja maitstes, kompides, kuulates helisid, samas tegevusi lõimides. Lastele tutvustatakse kodukoha loodust, muutusi looduses, elukeskkonda ja inimese mõju loodusele (Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava, 2008).

Käesoleva töö autor ise ei tööta koolieelses lasteasutuses, aga peab oluliseks looduses viibimist ja selle tundmaõppimist. Kuna lasteaed Mesimumm asub Põlva Intsikurmust kaugemal, kus on Südamerada, mida külastavad seal läheduses asuvad lasteaia, siis tekkiski töö autoril idee luua lasteaia õuealale õpperada koos vaatluspunktide, soovituslike tegevusjuhenditega õpetajatele ja töölehtedega lastele, et ka selle lasteaia lastel oleks võimalus looduses toimuvat paremini mõista ja tundma õppida. Lasteaia õueala on mitmekülgne ja avar ning ümbritsetud aiaga, mis muudab õues viibimise turvalisemaks. Tuttavas ja turvalises keskkonnas suudavad lapsed loodust paremini märgata ja panevad erinevaid muutusi ka tähele (Timoštšuk, 2005). Õueala on, võrreldes siseruumiga, vähem struktureeritud ning võimaldab rohkem liikuda ning ümbritsevat maailma visuaalselt uurida (Ernst & Tornabene, 2011), samas jäetaksegi tihti õueala võimalused efektiivselt kasutamata, mille üheks põhjuseks võib olla õpetajate tegevusjuhiste puudumine (Kos & Jerman, 2013).

Antud töö eesmärgiks on luua õpperada lasteaiale Mesimumm lasteaia õuealale, koostada tööjuhendid õpetajale ja töölehed lastele, mis vastavad Koolieelse lasteasutuse riiklikule õppekavale (2008) ning saada tagasiside ekspertidelt koostatud materjali sobivuse kohta.

Käesolev töö koosneb kolmest osast. Esimeses osas antakse teoreetiline ülevaade õpperajast ja sellega seonduvast. Teises osas on lühikirjeldus loodavast õpperajast ja tehtud

kokkuvõte ekspertidelt saadud hinnangute kohta. Kolmanda osa moodustavad lisad, mis sisaldavad tööjuhendeid õpetajatele, töölehti lastele ning küsimustikku ekspertidele.

Loodus kui õpikeskkond

Laps puutub loodusega kokku juba alates tema sünnist, ümbritsedes last oma lõhnade, helide ja värvidega (Käis, 1996). Kuid tänapäeva kiiresti arenevas tehnoloogiamailmas viibivad lapsed aina rohkem aega toas, leides meelelahutust televiisorist, arvutist või teistest nutiseadmetest. Ka mitmed autorid (Fjørtoft, 2001; Kos & Jerman, 2013) on välja toonud asjaolu, et lapsed veedavad aina vähem aega õues. Aga selleks, et lapsed oleksid terved ja areneksid, tuleb nendega palju õues viibida (Mårtensson et al., 2009), sest looduskeskkond ise ongi laste arenguks kõige parem vahend, kuna see arendab laste kujutlusvõimet, leidlikkust ja loovust (Ernst & Tornabene, 2011). Kui laps veedab palju aega väljas looduses olles, kasvab temast terve ja jõuline inimene, sest looduses viibimine ergutab lapse terviklikku arengut (Grahn, 2009; Kos & Jerman, 2013). Samas muudab looduses viibimine lapsi oma olemuselt rahumeelsemaks, tasakaalukamaks ja tervemaks (Raadik, 2010) ning arendab nende kordinatsioonivõimet ja tasakaalumeelt (Brügge & Szczepanski, 2008). Õues veedetud aeg ning läbiviidavad tegevused rikastavad laste maailmavaadet, mis omakorda mõjutab laste vaimset arengut (Moser & Martinsen, 2010) ning toetab ka nende motoorset arengut (Fjørtoft, 2001).

Laps õpib kogemuste varal. Selleks, et kogemusi saada, tuleb anda talle võimalus tunnetada ja tajuda maailma erinevate meeltega (Vienola, 2003). Looduse tundmaõppimine arendab lapse mõistust ja tahet ning looduse tundmine ja looduse mõistmine on loodusarmastuse eeltingimus, sest armastada saame seda, mis meile omane ja tuttav (Käis, 1996). Et lapsel tekiks armastus looduse vastu ja tahe viibida looduskeskkonnas, selleks tuleb anda lapsele võimalus seal aega veeta (Bullard, 2010). Looduses viibimine õpetab last loodust kuulama, mis loob lapse ja looduse vahel hooliva sõprussuhte (Amonašvili, 2000).

Loodusteemade käsitlemine lasteaias. Lasteaias on õpetajate eesmärgiks õpetada lapsi ümbritsevat maailma märkama ning nähtu kohta küsimusi esitama, samas ka küsimustele vastuseid otsima ja leidma. Laps peab oskama teha nähtust ja kogetust järeldusi ning oskama õpitut reaalselt igapäevaelus kasutada (Timoššuk, 2005). Loodusalane õpe ja kasvatus peaks toimuma peamiselt looduses, muidugi võib lastele näidata ka pilte raamatust, loodusfilme, lugeda teemakohast kirjandust, aga et kõik nähtud ja kuulud teave paremini meelde jääks ja

huvi tekitaks, tuleb laps viia loodusesse (Käis, 1996). Pelgalt pildiraamatu järgi õpetamise tagajärjeks võivad olla pinnapealsed teadmised (Szczepanski, 2009).

Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava (2008) valdkond „Mina ja keskkond“ õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on, et laps mõistab ja tunnetab ümbritsevat maailma terviklikult; omab ettekujutust oma minast ning enda ja teiste rollidest elukeskkonnas; väärtustab enda ja teiste tervist ning püüab käituda tervislikult ning ohutult; väärtustab keskkonda hoidvat ja keskkonnahoidlikku mõtteviisi; märkab nähtusi ja muutusi looduses. Valdkonna „Mina ja keskkond“ üheks osaks on looduskeskkond, mille sisuks on tutvustada lastele kodukoha puid, põõsaid ja rohttaimi ning tutvustada nende mitmekesisust ja muutuseid erinevatel aastaegadel. Lisaks sellele veel tutvustatakse loomi ja teisi elusorganisme ning jälgitakse ilmastikunähtusi.

Erinevate õppe- ja kasvatustegevuste valdkondade juures on paika pandud eesmärgid, mida lapsed teatud vanuses peaksid oskama. Valdkonnas “Mina ja keskkond“ loodustemade käsitlemisel on 3aastase lapse arengu eeldatavad tulemused järgmised (Laasik, Liivik, Täht & Varvara, 2009):

- tunneb rõõmu looduses olemisest;
- oskab reaalse objekti või pildi korral nimetada metsa, muru, lille, puud;
- oskab küsimise korral nimetada tuttavat lindu ja putukat;
- eristab tuntumaid lilli ja nimetab neid;
- oskab nimetada erinevaid ilmastikunähtusi ning iseloomustada talve ja suve;
- mõistab, et taimed ja linnud vajavad vett ja toitu, et kasvada.

5aastane laps peaks loodustemade käsitlemisel saavutama järgmised tulemused:

- oskab nimetada tuntumaid linde, putukaid, puid, lilli ning kirjeldada neid;
- eristab ja nimetab aastaegu ning iseloomustab neid;
- nimetab ilmastikunähtusi ja kirjeldab neid;
- teab õhu vajalikkust;
- teab, et inimene saab talvel linde aidata;
- teab, et taimed ja loomad vajavad kasvamiseks vett, valgust ja õhku.

Metoodiliste materjalide ja õpperaja koostamisel on arvestatud eelnevalt kirja pandud eesmärkidega.

Õpperada

Looduse õpperada on kodukohast lähtuv looduslik tervik, mis, olenevalt aastaegadest, pakub erinevaid looduselamusi (Tuuling, 2008). Õpperadadele toetudes saab juba väga varakult välja kujundada ja õigesti suunata laste kiindumust ja huvi looduse vastu. Saab õpetada loodust hoidma ja kaitsma. Rajad peaksid sisendama lapsele huvi looduses toimuva vastu (Sarap, 2010). Õpperaja mõte on selles, et ühtesid ja samu objekte oleks võimalik vaadelda eri aastaegadel (Alunurm, 1999). Õpperada on lastele heaks vahendiks looduse praktilisel tundmaõppimisel, need võiks olla kindla pikkusega, looduses märgistatud, ettekavandatud vaatluspunktidega (Eilart, 1986). Ka Kalamees (2006) on arvamisel, et õpperada võiks sisaldada infotahvleid, suunaviitasid ja vaatluspunkte, mis iseloomustaksid antud kohta ja oleksid lapsele huvitavad.

Õpperada ei pea olema ilus ega sisaldama vaatamisväärsusi, vaid peab tekitama huvi looduse vastu (Sarap, 2010). Seega pole olemas kohta, kuhu ei saaks kavandada ja luua õpperada. See võib olla linnapargis, kulgeda ümber tiigi või läbida mitmepäevase teekonna maastikul, tuleb osata kasutada oma loomingut ja võimaldama lihtsalt huvi tärkamist ja ilu avastamist igas objektis (Tuuling, 2008). Ka Eilart (1986) on arvamisel, et õpperaja võib luua kõikjale, kas siis lähedal asuvasse parki, metsa, niidule või hoopis veekogu äärde.

Timoštsuk (2005) toob välja, et lasteaialapsed õpivad eelkõige loodust tundma õuealal ning erinevate tegevuste käigus rühmaruumis ja õppekäikudel. Seega võibki õpperaja luua õuealale, kus on vaatluspunktid, mis annavad võimaluse jälgida ilmastikunähtusi, aastaegade vaheldumisega seotud muutusi looduses ning loomaliike ja putukaid. Lasteaias on õpetajate eesmärgiks tekitada lastes huvi kodukoha ja selle looduse vastu. Sellepärast ongi tähtis, et lasteaias viibimise ajal viia lapsi rohkem välja, soovituslikult just samadesse paikadesse, mis on neile varasemast tuttavad, et nad saaksid märgata muutusi (Kukk, 2010). Tuttav keskkond on lapsele turvaline ning seega nad suudavad paremini loodust märgata ja panevad erinevaid muutusi ka tähele (Timoštsuk, 2005).

Tegevused õpperajal. Enne õpperajale minekut tuleb õpetajal planeerida tegevused õpperajal ning kavandada tegevused ka pärast õppekäiku. Planeeritud tegevused on abiks õpetajale ja aitavad lastel kõige paremini õppida seda, mida õppima hakatakse (Taylor, Morris & Cordeau-Young, 1997). Õppekäigud õpperajal on suure õppe- ja kasvatusliku väärtusega (Maasing, Rebane & Pae, 2001). Lisaks kasvatab see lastes füüsilist vastupidavust ja tahtejõudu ning suurendab sidet laste ja õpetaja vahel (Toom, 1998). Õpetaja on lastele eeskujuks. Käitades ise hoolivalt looduse suhtes, märkavad seda ka lapsed ning see toetab

lastes looduse suhtes positiivsete hoiakute tekkimist (Timoštšuk, 2005). Õpperajal liikudes peab õpetaja tegutsema koos lastega, uurima ja huvituma ise looduskeskkonnast (Timoštšuk, 2005), samas juhtima lapsi ise mõtlema (Raadik, 2009) ning suunama neid tunnetama ja tajuma looduse mitmekesisust (Tõhk, 2010). Õpetamisel tuleb kasutada õigeid termineid, aga seda tuleb teha nii, et lapsed mõistaksid neid ja saaksid aru (Szczepanski, 2009). Kui midagi jääb arusaamatuks või teave puudub, siis tuleb seda tunnistada, lubada see järele uurida ja seletada uuesti (Tõhk, 2010). Laps õpib seda, mida õpetab talle õpetaja. Kui õpetaja õpetab valesti, siis omandab ka laps valed teadmised (Timoštšuk, 2005).

Loodusesse minnes ei tohiks kunagi kiirustada ning lastele tuleb anda aega kõike seda nautida. Hiljem, läbi kogemuste, tulevad oskused ja teadmised (Tõhk, 2010). Õpetaja peaks viivitamatult keskenduma lapse tähelepanekule, sest need, kes ei ole harjunud looduses olema, võivad leida samuti midagi, mis neid huvitab ja õpetaja asjakohane reageering toob nad samm-sammult huviliste hulka (Cornell, 1998). Õpperajal liikudes me kõigepealt näeme asju, mis meid ümbritsevad, seega esmaseks vahendiks on looduse vaatlemine. Vaatlustöö arendab elus väärtuslikku vaatlusvõimet ja vaatlusel omandatud teadmised on püsivamad kui raamatust saadavad, sest vaadeldavad asjad mõjuvad otseselt lapse meeltele. Kui lapsel tekib loodusnähtuse või -objekti vastu huvi, siis suunab ta sellele objektile kogu oma tähelepanu (Eisen, 1989). Seega on korruga parem tutvustada lastele vähem objekte, kuid seda tuleks teha põhjalikult ja süveneda sellesse (Toom, 1998). Vaadeldes arenevad terviklikuks taju, mõtlemine ja kõne. Et pisidetailide vaatlemine oleks lastele huvitavam, võib lastele kasutada anda ka luubid (Alunurm, 1999).

Kui lapsele antakse võimalus loodust tundma õppida, saab lisaks vaatlemisoskusele arendada veel ka tema maitsmis-, haistmis- ja kuulamisoskust (Norman, 2005). Vaatlusi saab läbi viia isegi kuulmisaistingu abil. Kui maapind on kuiv, võiks heita selili, sulgeda silmad ja kuulata looduse muusikat (Vienola, 2003). Kõiki meeli teadmiste omandamisel kasutada on vaja selleks, et aidata õppijal mitmekesiseid mälu- ja tunnetusseoseid tekitada (Timoštšuk, 2005). Oluline on vahetu kokkupuude reaalse keskkonnaga, mis tekitab lastes positiivse elamuse, sööbib mällu ja vallandab laste vaimsed võimed (Lehtla, 1998). Lastele jäävad kõige paremini meelde asjad, mida nad on ise läbi kogenud (Nabors, Edwards & Murray, 2009).

Kindlasti ei tohi koolieelses lasteasutuses unustada mängimist. Mäng on eelkoolieas lapse põhitegevus (Laasik et al., 2009). Igal mängul on kindel eesmärk, mille kaudu laps omandab erinevaid teadmisi. Samas soodustab mäng lapse taju, tähelepanu, mõtlemise ja mälu arenemist. Mängides mängu, areneb laps ka füüsiliselt, sotsiaalselt ning emotsionaalselt (Niilo, & Kikas, 2008). Mäng aitab luua sidet iseendaga, teistega ja kogu maailmaga, sest on

elukestva õppe alustalaks (Ugaste, 2005). „Mängu käigus omandab ja kinnistab laps uut teavet, uusi oskusi, peegeldab oma tundeid ja soove, õpib suhtlema, omandab kogemusi ning käitumisreegleid. Mänguoskus on kõigi üldoskuste ning õppe- ja kasvatustegevuse eri valdkondade oskuste ja teadmiste arengu alus“ (Koolieelse..., 2008, 4 pt, §12). Kuid liikudes ja mängides ei tohi teha kahju loodusele, hoolida tuleb kõigest elavast ja käituda hoolivalt ka eluta loodusega (Tõhk, 2010), sest igal sammul meie ümber on kellegi kodu, tuleb märgata elu enda ümber ning ei tohi seda rikkuda (Tuuling, 2008).

Tegevused õpperajal peaksid olema mitmekesised, huvipakkuvad, jõukohased ja arendavad (Tuuling, 2008). Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava (2008) järgi tuleb õppe- ja kasvatustegevuste kavandamisel erinevaid tegevusi omavahel lõimida. Kuna looduskeskkond on väga mitmekülgne, siis on võimalik ka erinevaid tegevusi lõimida, muutes tegevused huvitavamaks ja haaravamaks.

Õppekasvatustegevuste lõimimine õpperajal

Erinevad lõimitud tegevused aitavad arendada last nii vaimselt, sotsiaalselt kui ka füüsiliselt (Kukk, 2010). Samas aitab lõimimine lastel moodustada ühtse arusaama, mis omakorda tagab tervikliku maailmapildi tekke. Et laps saaks tervikliku pildi loodusest, siis võiks õpperajal liikudes kasutada ka teisi ainevaldkondi. See aitab kõike, mis meid ümbritseb, paremini mõista (Tuuling, 2008).

„Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgid, sisu, kavandamine ja korraldus ning lapse arengu eeldatavad tulemused esitatakse koolieelses lasteasutuses enamasti kuues valdkonnas: mina ja keskkond; keel ja kõne; matemaatika; kunst; muusika; liikumine. Valdkondade kaupa esitatud õppesisu ja -tegevuste lõimimisel lähtutakse üldõpetuslikust põhimõttest. Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel lõimitakse järgmisi tegevusi: kuulamine, kõnelemine, lugemine ja kirjutamine, vaatlemine, uurimine, võrdlemine, arvutamine ning mitmesugused liikumis-, muusika- ja kunstitegevused“ (Koolieelse..., 2008, 5. pt., § 16).

„Valdkondkonna „Mina ja keskkond“ õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel valitakse valdkonna temaatika lapse igapäevaelust ja teda ümbritsevast keskkonnast, mis hõlmab loodus- ja tehiskeskkonda. Samas suunatakse last ümbritsevat maailma märkama, uurima ning kogema mängu ja igapäevatoimingute kaudu, võimaldades lapsel ümbritsevat tajuda erinevate meelte ning aistingute abil: vaadeldes, nuusutades ja maitstes, kompides, kuulates helisid. Tegevuse käigus suunatakse last mängudes, ümbritsevas looduses märgatu kohta küsimusi esitama, küsimustele vastuseid leidma ja märgatust ning kogetust järeltõlge tegema“ (Koolieelse..., 2008, 5. pt., § 17).

Valdkonna „Mina ja keskkond“ lõimimine teiste valdkondadega aitab muuta tegevused mitmekülgsemaks. Järgnevalt on välja toodud valdkonnad, mida lõimitakse õpperajal valdkonnaga „Mina ja keskkond“.

Keel ja kõne. Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel lähtutakse sellest, et lapse kõne arengut toetatakse kõikides tegevustes. Lapsele tuleb luua kõnekeskkond, kus ta kuuleb teiste kõnet ning ta saab ise kõnelda. Õpetada tuleb ka lugemise ja kirjutamise esmaseid oskusi ning mitmekesistatakse kirjutamise harjutusi, kasutades erinevaid vahendeid, värvusi (Koolieelse..., 2008).

Laps saab väljendada oma emotsioone ja kogemusi rääkides (Tärn, 2010). Õpetaja ülesandeks on luua teadlikult olukordi, kus ta saaks suunata last kasutama kõnet erinevates tegevustes ja ülesannetes (Padrik & Hallap, 2008). Samas mõjutab lapse kõne arengut ka keskkond, kus ta viibib, seega tuleks luua lapsele turvaline keskkond (Kivi & Sarapuu, 2005). Vestlus arendab laste loogilist mõtlemist ja võrdlemisoskust. Samuti aitab see lapsel eristada olulist ebaolulisest ja teha loogilisi järeldusi (Alanurm, 1999). Ka jutud ja luuletused sobivad ilmestama õpperaja tegevust, mis omakorda aitab lapsel paremini mõista ümbritsevaid nähtusi ja mõisteid (Lukk, 1992).

Õpperajal ja hiljem rühmaruumis on võimalik teema käsitlemiseks kasutada erinevaid luuletusi, jutte, muinasjutte ja liisusalme. Samuti rääkida lastega vabas vormis kõigest sellest, mida nad õpperajal kogesid ja nägid. Arutlev vestlus suunab lapsi mõtlema, sellega areneb ka sõnavara ja väljendusoskus (Kivi & Sarapuu, 2005). Lehtla (1998) soovib, et pärast õppekäiku võiks lastega läbi viia kinnistava vestluse. Vestlus arendab laste loogilist mõtlemist, õhutab võrdlema erinevaid nähtusi, eraldama olulist ebaolulisest, tegema loogilisi järeldusi.

Matemaatika. „Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel seostatakse mäng, vaatlused, vestlused ja igapäevatoimingud matemaatikaga, suunates sealjuures last kasutama erinevaid aistinguid“ (Koolieelse..., 2008, 5. pt, § 20). Matemaatika kaudu õpivad lapsed tajuma maailma arvude ja kujundite keeles. Koolieelses lasteasutuses on õpetaja ülesandeks õpetada last teda ümbritsevate esemete ja nähtuste maailmas orienteeruma (Palu, 2008). Meid ümbritsevad igapäevaelus erinevad esemed, esemete üheks omaduseks on erinev vorm, seega suudavad lapsed juba varakult eristada esemeid vormi järgi (Sikka, 2005). Looduses leidub erinevaid võimalusi ja vahendeid, et lapsed õpiksid looduses olles loendama, võrdlema ja järjestama (Timoštšuk, 2005). Õpperajal saab lastele tutvustada ja õpetada sõnade „suur-väike“, „üks-mitu“, „kergem-raskem“ sisu. Samuti saab õpperajal tutvuda erinevate kujunditega ja õppida loendamist ja arvutamist.

Kunst. „Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel suunatakse last vaatlema ning voolides, joonistades, maalides ja meisterdades kasutab laps vaatlustel tehtud tähelepanekuid. Kunstitegevusi soovitatakse läbi viia ka õues. Samuti kasutatakse kunstitegevust teiste valdkondade õppe- ja kasvatustegevuste osana, joonistatakse nii paberile, kivile, puidule, liivale või kombineeritakse erinevaid materjale ja värvusi“ (Koolieelse..., 2008, 5. pt., § 21).

Eelkoolieas on tähtsal kohal käelised tegevused. Laps saab seda kõike väljendada, kasutades erinevaid kunstivahendeid. Oluline on see, et õpetaja oleks ise loov ja tegutseks koos lastega (Norman, 2005). Et laste loovus veelgi paremini areneks, tuleks tegevusi läbi viia ka õues (Saarso, 2010). Kunstitegevused ergutavad laste loovust, seal hulgas ka mõtlemist ja üldist aktiivsust (Vahter, 2008). Veel rõhutab ta, et lapse kunstitöö on lapse oma kunstitöö, seega teeb selle laps ise otsast lõpuni valmis ning õpetaja ei tohiks seda oma käega täiendada. Õpperajal on võimalik koguda ka erinevaid looduslikke materjale (näiteks lehed, tõrud, liiv, oksad), mida saab rühmaruumis või õues kasutada erinevates kunstitegevustes. Samuti saab maapinnale teha erinevaid pilte looduslikust materjalist, liivakastides saab joonistada liivale ja meisterda liivalosse.

Muusika. „Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel kasutatakse muusikat lõimiva tegevusena teistes õppe- ja kasvatustegevuse valdkondades. Muusika on igapäevaelu osa, nii argi- kui ka pidulike sündmuste puhul“ (Koolieelse..., 2008, 5 pt., § 22). Muusikaliste tegevuste kaudu on võimalik arendada lapse väärtushinnanguid, samuti kultuurilist-sotsiaalset aktiivsust (Muldma, 2008). Samas toob ta välja, et erinevate pillide kasutamine arendab laste tähelepanu jagamise ja keskendumise võimet, arendab nende reageerimise kiirust ja -täpsust ning kuulmist. Looduses saab leida vahendeid, millega ka ise muusikat teha. Looduslike pillidega mängimine toetab laste loovust (Kivi & Meeksa, 2011). Ka Cornell (1989) soovitab lõpetada looduses läbiviidud tegevuse temaatilise luuletuse või lauluga.

Õpperajal liikudes saab kuulata erinevaid hääli, laulda ja teha ise muusikat erinevate looduslike vahenditega või matkida kasvõi linnulaulu.

Liikumine. „Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel rikastatakse lapse liikumis- ja tegevusvõimalusi erinevate liikumisviisidega. Samas suunatakse last oma oskusi, võimeid ja koostööd hindama, kaaslastega arvestama, oma emotsioone kontrollima ja valitsema“ (Koolieelse..., 2008, 5. pt., § 23). Liikumine ja aktiivne mäng on lapse igapäevane tegevus, mis on lapse kehalise arengu lahutamatu osa. Õpetaja on heaks eeskujuks lastele, kelle liikumist ta soovib jälgendada, seega õpetaja aktiivsus tagab ka laste aktiivse osavõtu

(Oja, 2008). Looduskeskkonnas on palju ruumi ja mitmeid võimalusi, kus laps saab mängida ning aktiivselt tegutseda, mis on kasuks lapse füüsilisele arengule (Timoštšuk, 2009). Õues mängu planeerides on oluline, et keskkond oleks lapsele tuttav ning ta oleks selles varem viibinud (Norman, 2005). Tuttavas keskkonnas on sobilikud peaaegu kõik tubased mängud, need tuleb lihtsalt kohandada looduses mängimiseks (Vienola, 2003).

Töö eesmärgid

Bakalaureusetöö eesmärgiks on luua Põlva lasteaiale Mesimumm õpperada, koostada tööjuhendid õpetajatele ja töölehed lastele, mis vastavad Koolieelse lasteasutuse riiklikule õppekavale ning saada tagasiside ekspertidelt koostatud materjalide sobivuse kohta.

Põlva Lasteaed Mesimumm õpperada

Lasteaia Mesimumm õpperada asub lasteaia sisehoovis. Õpperada on lühike, jalgsi läbitav ja võimaldab lastel viibida neile tuttavas keskkonnas ning jälgida muutusi erinevatel aastaegadel. Õpperajal on viis vaatluspunkti, milledele on pandud lastepäraseid nimed. Vaatluspunktid on märgistamata, vajadusel saab need märgistada ajutiste märgistega. Mõistlik on käia korraga ühes vaatluspunktis ja peatuda seal põhjalikumalt. Õpperaja ja abimaterjalide koostamisel on töö autor arvestanud „Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas“ (2008) ja „Põlva Lasteaed Mesimumm õppekavas“ (s.a.) kirjas olevate õppe- ning kasvatuspõhimõtetega. Samuti on töö autor tutvunud varasemalt kirjutatud töödega, mis käsitlevad õpperadasid erinevates kohtades Eestis ja mis on mõeldud lasteaialastele: Tartu lastesõim Mesipuu õpperada (Ainso, 2012); Otepää Linnamäe õpperada (Alter, 2013) ja Tartu lasteaed Lotte õpperada (Pavlenko, 2014). Need tööd on võetud eeskujuks järgneva töö kirjutamisel ja ekspertidele küsimustiku koostamisel.

Õpperaja koostamise põhimõtted:

- tuttav ja turvaline keskkond;
- kodukoha looduse vaatlemine ja tundmaõppimine;
- jalgsi läbitav;
- uusi teadmisi pakkuv;
- emotsioone tekitav.

Õpperaja üldeesmärgid tulenevad „Koolieelse lasteasutuse riiklikust õppekavast“ (2008) ja „Põlva Lasteaed Mesimumm õppekavast“ (s.a.):

- tutvustada kodukoha loodust;
- õpetada lapsi märkama muutusi looduses seoses aastaegade vaheldumisega;

- arendada mängu-, õpi- ja sotsiaalseid oskusi;
- õppida tundma ümbritsevat erinevate meelte kaudu;
- tunda rõõmu õues olemisest ja liikumisest;
- omandada teadmisi ümbritsevast elus- ja eluta loodusest.

Õpetaja juhendid on valmistatud nii, et õpetajal oleks võimalik valida erinevate tegevuste hulgast sobivaim. Saab valida erinevaid mängu, lugeda erinevaid luuletusi, jutte. Valikud tuleb õpetajal teha enne õpperajale minekut, et planeerida põhjalikult oma läbiviidavat tegevust. Tööjuhendid sisaldavad abistavaid ja suunavaid materjale tegevuste läbiviimiseks õpperajal. Materjali kasutamine pole kohustuslik, iga õpetaja võib teha oma valiku või täiendada olemasolevat. Arvestatud on sellega, et väljapakutud kirjandus oleks hästi kättesaadav kas veebipõhiselt, lasteaias kohapeal või siis raamatukogust, mis asub Põlva linnas. Tööjuhendite koostamisel on töö autor arvestanud järgmisi põhimõtteid:

- on arusaadavad;
- annavad ideid, mida vaatluspunktis võib teha;
- pakuvad teemakohaseid mängu, jutte, luuletusi, katseid.

Töölehed on koostatud kahele vanusegrupile, mis sisaldavad ülesandeid erinevatest valdkondadest. Töölehed on mõeldud õpitu kinnistamiseks ning neid saab kasutada vastavalt teemale, mida käsitletakse. Kõik töölehtedel olevad pildid on käesoleva töö autori poolt joonistatud ja on arvutisse sisse skanneeritud. Töölehtede koostamisel on töö autor arvestanud Käisi (1996) soovitusi ning lähtunud järgnevatest põhimõtetest:

- lihtne ja arusaadav sõnastus;
- on teemakohased;
- on lastele eakohased;
- kinnistavad õpperajal saadud teadmisi;
- toetavad laste arengut erinevates valdkondades.

Esimene vaatluspunkt. Tuulepoisi sosistused (Lisad 1-4)

Esimene vaatluspunkt asub esimese varjualuse juures lasteaias õuealal. Selles vaatluspunktis hakkavad lapsed ilma jälgima. Olemas on ka mõned lauad ja toolid, mille taga lapsed saavad istuda ja joonistada ning täita töölehti. Punkt on läbitav igal aastaajal. Tabeli teeb õpetaja valmis suurele lehele ning asetab selle rühmaruumi seinale nii, et lastel oleks seda hea jälgida. Samuti võib vaatlustabeli üles panna ka varjualuse seinale, et seda saaks täita õues olles. Laste ülesanne on valida õige sümboliga pilt ja kleepida see ilmavaatlustabelisse.

Varjualuse juures saab laulda, lugeda luuletusi, jutustada muinasjutte, tantsida, mängida lavastus- ja liikumismänge ning meisterdada.

Teine vaatluspunkt. Aarete saar (Lisad 5-10)

Teine vaatluspunkt asub lasteaia õuealal aia ääres, kus asuvad vanad puud. Punkt on läbitav kõikidel aastaegadel. Vaatluspunktis teevad lapsed tutvust erinevate lehtpuudega nagu tamm, kask ja vaher ning vaatlevad linde erinevatel aastaegadel. Vaatluspunkti on hea läbida teemade kaupa ja vaadelda ning uurida korraga ühte objekti, et laste tähelepanu ei hajuks.

Kolmas vaatluspunkt. Liivapesa (Lisad 11-13)

Kolmandaks vaatluspunktiks on lasteaia õuealal asuvad liivakastid. Õpetaja võib valida ise, millises liivakastis ta tegevuse läbi viib. Punkt on läbitav kevadel pärast lume sulamist kuni uue lumeni (või kuni liivakastide kinni katmiseni). Vaatluspunktis õpetatakse lastele liiva erinevaid omadusi, arendatakse lapse peenmotoorikat, õpetatakse koos tegutsemist ja koos mängimist. Samuti õpetatakse lastele mängulise tegevuse kaudu loendamist ning tundma mõisteid üks ja mitu.

Neljas vaatluspunkt. Putukate mängumaa (Lisad 14-16)

Neljas vaatluspunkt asub majandusvärava juures, kus on ka väike küngas. Vaatluspunkt on läbitav ajal, kui erinevad putukad on liikvel. Talvel, kui pole lund, saab punkti kasutada niisama aktiivseks tegutsemiseks. Kui on lumi, saavad nooremad lapsed kasutada küngast kelgutamiseks, sula korral saab ehitada lumememme ning veeretada künkalt alla lumepalle. Samuti võib sula korral meisterdada lumest erinevaid putukaid õpetaja abiga. Samal ajal saab rääkida lastele, mida putukad talvel teevad.

Viies vaatluspunkt. Vahva muru (Lisad 17-19)

Vaatluspunkt asub majandusõuel. See vaatluspunkt on läbitav kolmel aastaajal, varakevadest hilissügiseni. Selles vaatluspunktis saavad lapsed tutvuda erinevate taimedega ja jälgida nende kasvamist. Õpetaja saab ise valida ümbruses taime vastavalt sellele, mis parasjagu kasvab. Võimalusel võiks ära märgistada väikesed alad, kus muru ei niideta, et lapsed saaksid jälgida taime kasvamist: kevadel tärkamisest kuni sügisel kolletumiseni välja.

Soovi korral võib teha sinna ka väikese lillepeenra, siis on võimalus lastel sinna ise seemneid külvata või istuda sinna juba eelnevalt rühmaruumis eelkasvatatud taimed. See annab võimaluse lastele nende taimede eest ka hoolitseda. Kuival perioodil saavad lapsed neid kasta, samas tuleb peenart ka rohida.

Metoodika

Valim

Põlva lasteaia Mesimumm koostatud õpperada, õpetaja tööjuhendeid ja laste töölehti hindasid neli eksperti, kes kõik töötavad samas lasteaias. Lasteaias töötamise ajal on kõik eksperdid töötanud igas vanuses lastega. Ekspertid valiti lasteaia direktori soovitusel. Ekspertide andmed on kajastatud tabelis 1.

Tabel 1. *Ekspertide andmed*

Eksperti number	Tööstaaž	Ametijärk	Haridus
Ekspert 1	30	Vanemõpetaja	Kõrgharidus
Ekspert 2	15	Õpetaja	Kõrgharidus
Ekspert 3	10	Õppealajuhataja	Kõrgharidus
Ekspert 4	35	Liikumise vanemõpetaja	Kesk-eriharidus

Mõõtevahendid

Koostatud õpperajale ja abimaterjalidele hinnangu saamiseks kasutati mõõtevahendina küsimustikku (Lisa 20). Küsimustiku koostamisel võeti eeskujuks varasematel aastatel Tartu Ülikooli bakalaureusetöodes kasutatud küsimustikke (Ainso, 2012; Alter, 2013; Pavlenko, 2014). Küsimustiku esimeses osas olid väited õpperaja ja töölehtede kohta (küsimused 1-13). Õpetajad said küsimuste puhul vastata variantidega *üldse mitte, pigem ei, nii ja naa, pigem jah, kindlasti jah*. Küsimustiku teine osa oli vaatluspunktide ja töölehtede kohta (küsimused 14-15). Seal said õpetajad välja tuua iga vaatluspunkti ja töölehe tugevused ning mida ja miks nad soovitaksid muuta. Viimases osas olid küsimused ekspertide taustaandmete kohta (küsimus 18).

Protseduur

Enne ekspertidele materjalide ja küsimustike jagamist töötas töö autor lastele mõeldud töölehed läbi kahe vastavas vanuses (3,5 a ja 4,5 a) lapsega. Töölehtede täitmise eesmärk oli saada aru, kas koostatud töölehed on lastele jõukohased ning teha vajadusel veel muudatusi.

Ekspertid said koostatud abimaterjalid tutvumiseks novembris. Õpperaja läbimiseks ja hindamiseks oli neil aega kolm kuud (november 2015 - jaanuar 2016). Ekspertid said materjali ja küsimustiku prinditul kujul, samuti sai saadetud materjal ka elektroonilisel teel lasteaia direktorile. Koostatud küsimustik oli anonüümne. Saadud andmeid analüüsiti ja viidi läbi ekspertide poolt soovitatud muudatused.

Tulemused ja arutelu

Antud bakalaureusetöö eesmärgiks oli luua õpperada Põlva Lasteaed Mesimumm õuealale 3-5aastastele lastele, koostada soovituslikud tööjuhendid õpetajatele tegevuste läbiviimiseks ning töölehed lastele õpperajal õpitu kinnitamiseks ja kordamiseks. Lisaks oli eesmärgiks saada tagasisidet ekspertidelt koostatud abimaterjalidele ja neid soovitude põhjal täiendada.

Enne ekspertidele materjalide ja küsimustike jagamist töötas töö autor lastele mõeldud töölehed läbi kahe vastavas vanuses (3,5 a ja 4,5 a) lapsega. Enne töölehtede koostamist ja täitmist käis töö autor lastega mitmeid kordi looduses, et õppida loodust tundma lapsi jälgides, pannes ühtlasi kirja, milliseid teadmisi lapsed sellel ajal omandasid. Antud märkmeid kasutati abistava materjalina töölehtede koostamisel. Töölehtede täitmise eesmärk oli saada aru, kas koostatud töölehed on lastele jõukohased ning vajadusel tehti veel muudatusi. Üldiselt said lapsed töölehtede täitmisega hakkama ja täitsid neid innukalt, sest töö autor tegeles lastega individuaalselt. Kahe erivanuses lapsega töölehtede täitmine probleeme eriti ei tekitanud, aga kuna laste areng samas vanuses võib olla väga erinev, siis lasteaias rühmas mitme lapsega koos tehes võib ette tulla ka raskusi. Näiteks valmistas 3aastasele lapsele raskusi lindude äratundmine, kuna töölehtedel ei ole värvilisi pilte.

Töö uurimuslikus osas on välja toodud ekspertide hinnangud koostatud õpperajale ja abimaterjalile. Küsimustiku (lisa 20) esimeses osas sooviti teada saada ekspertide hinnanguid õpperajale (küsimused 1-5), tööjuhenditele (küsimused 6-10) ning töölehtedele (11-13).

Ekspertide hinnang õpperajale

Uurimuse esimeses osas küsiti ekspertide hinnanguid koostatud õpperajale. See koosnes viiest väitest. Neile sai vastuse valida viie variandi vahel *üldse mitte* kuni *kindlasti jah*. Samuti said eksperdid iga küsimuse juurde lisada veel ettepanekuid töö paremaks muutmiseks. Hinnangud õpperajale on välja toodud tabelis 2.

Tabel 2. *Ekspertide hinnang õpperajale*

Väide	Üldse mitte	Pigem ei	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti jah
Õpperajale pandud vaatluspunktide pealkirjad muudavad õppetegevuse huvitavamaks.					4
Õpperada võimaldab õppetegevusi huvitavamaks ja mitmekülgsemaks muuta.					4
Tegevused õpperaja vaatluspunktides aitavad lastel saada uusi teadmisi kodukoha looduse kohta.			1	3	
Tegevused õpperaja vaatluspunktides on lapsi arendavad.				4	
Tegevused õpperaja vaatluspunktides aitavad lastel näha erinevatel aastaegadel looduses toimuvaid muutusi.				4	

Märkus: Numbrid tabelis näitavad ekspertide vastuste esinemise sagedust.

Kõik eksperdid leidsid, et õpperajale pandud vaatluspunktide pealkirjad muudavad õppetegevuse laste jaoks huvitavamaks ning õpperada võimaldab muuta õppetegevusi mitmekülgsemaks. Tegevused õpperaja vaatluspunktides aitavad lastel saada uusi teadmisi kodukoha looduse kohta ning on arendavad, sest kolm eksperti neljast andsid hinnanguks *pigem jah*, ainult üks ekspert andis hinnanguks *nii ja naa*.

Ka Eilart (1986) toob välja, et õpperada on üheks parimaks vahendiks kodukoha looduse tundmaõppimiseks. Ning samas aitavad tegevused õpperaja vaatluspunktides lastel näha muutusi looduses erinevatel aastaegadel. Looduse õpperaja mõte ongi selles, et ühtesid ja samu objekte oleks võimalik vaadelda eri aastaegadel (Alunurm, 1999). Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) on välja toodud, et õppe- ja kasvatustegevuste planeerimisel tuleks teematika valida lapse igapäevaelust ja teda ümbritsevast keskkonnast, samas tuleks last suunata märkama ümbritsevat maailma, lastes tal uurida ning kogeda seda erinevate meeltega. Tulemuste põhjal võib järeldada, et vaatluspunktid vastavad Koolieelse lasteasutuse riiklikule õppekavale ning et koostatud õpperada on eesmärgipärane ja lastele sobiv, kuna enamus eksperte valisid õpperaja hindamisel vastusevariandid *pigem jah* kuni *kindlasti jah*.

Ekspertide hinnang õpetajate tööjuhendite kohta

Teises uurimustöö osas esitati viis väidet õpetajate tööjuhendite kohta. Neile sai vastuse valida viie variandi vahel *üldse mitte* kuni *kindlasti jah*. Samuti said eksperdid küsimuse juurde lisada veel ettepanekuid tööjuhendite paremaks muutmiseks. Ekspertide hinnang tööjuhenditele on välja toodud tabelis 3.

Tabel 3. *Ekspertide hinnang tööjuhenditele*

Väide	Üldse mitte	Pigem ei	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti jah
Õpetaja tööjuhendid on arusaadavad.			1	3	
Õpetaja tööjuhendites on piisavalt valikuid.				4	
Õpetaja tööjuhendites välja toodud vaatluspunktide tegevused on mitmekesised.			3	1	
Õpetaja tööjuhendid aitavad õpetajat tegevuste planeerimisel.				4	
Õpetaja tööjuhendid on vajalikud.				4	

Märkus: Numbrid tabelis näitavad ekspertide vastuste esinemise sagedust.

Kõik eksperdid leidsid, et õpetajale mõeldud tööjuhendid on vajalikud ning aitavad õpetajat tegevuste planeerimisel, juhendid on arusaadavad ja sisaldavad piisavalt valikuid (soovituslikud tegevused, raamatud, eesmärgid). Ekspertid olid ühisel arvamusel, et tööjuhendites välja toodud vaatluspunktide tegevused on küll mitmekesised, aga palju sõltub siiski ka õpetaja enda loovusest, sellepärast on enamuse ekspertidest valinud vastuseks *nii ja naa*. Ka teised autorid (Brügge et al., 2008) on arvamisel, et olulisel kohal on õpetaja oskus erinevaid ainevaldkondi omavahel maksimaalselt siduda. Samas õpperajal liikudes peab õpetaja tegutsema koos lastega, uurima ja huvituma ka ise looduskeskkonnast (Timoštšuk, 2005). Hinnangutest lähtuvalt võib teha järelduse, et õpetajate tööjuhendid on vajalikud, aitavad õpetajaid vaatluspunktides tegutsemisel ning võimaldavad leida temakohast kirjandust.

Ekspertide hinnang laste töölehtede kohta

Uurimustöö kolmandas osas esitati kolm küsimust lastele koostatud töölehtede kohta. Ekspertide hinnang töölehtedele on välja toodud tabelis 4.

Tabel 4. *Ekspertide hinnang töölehtedele*

Väide	Üldse mitte	Pigem ei	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti jah
Töölehed on lastele jõukohased.			1	3	
Töölehed aitavad õpitut kinnistada.					4
Töölehed aitavad lõimida erinevaid valdkondi.			3	1	

Märkus: Numbrid tabelis näitavad ekspertide vastuste esinemise sagedust.

Kõik eksperdid leidsid, et töölehed aitavad täita vaatluspunktide eesmäärke. Enamuse eksperte leidsid, et töölehed on pigem jõukohased, kuid puudu jääb erinevate valdkondade lõimingust. Lõimingu suurendamiseks soovitasid eksperdid juurde lisada erinevate

valdkondade tegevusi nagu näiteks jutusta, rühmita, loenda, kleebi. Mõningad muudatused said töölehtedele ekspertide soovitusel küll tehtud, aga töö autoril jäi paari töölehe suhtes arusaamatuks, mida võiks veel juurde lisada, et lõimingut oleks rohkem.

Ekspertide arvamused ja ettepanekud vaatluspunktide ja töölehtede kohta

Neljandas osas (küsimused 14-15) oli vaja ring ümber tõmmata vaatluspunktidele või töölehtedele, mille juhendid olid arusaadavad ja milles oli piisavalt materjali huvitavate tegevuste läbiviimiseks. Lisaks tuli ekspertidel märkida, mida nad tooksid esile ning mida ja kuidas nad muudaksid. Järgnevalt toob töö autor välja märkmed, mida eksperdid tõid esile ja mis muudatusi soovitasid.

Esimeses vaatluspunktis "Tuulepoisi sosistused" (Lisa 1) tõid kõik eksperdid välja, et õpetaja tööjuhendis on piisavalt palju materjali ja õpetajal on valikuvõimalusi. Üks ekspert esitas küsimuse, kas lasteaia tööjuhendites on vaja punkti „Abiks määramisel“. Antud töö autor siiski on arvamusel, et antud punkt on kõigis vaatluspunkti juhendites vajalik ning jättis selle punkti sisse, sest õpetajate teadmised võivad olla puudulikud. Õpetamisel tuleb kasutada õigeid termineid, aga seda tuleb teha nii, et lapsed mõistaksid ja saaksid aru (Szczepanski, 2009). Kui midagi jääb arusaamatuks või teave puudub, siis tuleb seda tunnistada, lubada see järele uurida ja seletada uuesti (Tõhk, 2010). Laps õpib seda, mida õpetab talle õpetaja. Kui õpetaja õpetab valesti, siis omandab ka laps valed teadmised (Timoštšuk, 2005).

Kõikidele ekspertidele meeldis see, et õpetaja saab töölehtedega tööd teha mitu korda. Samas võib töölehe teisele poole lasta lapsel joonistada veel pilvi, tuuleiile ja kõike, mis teemaga seotud on. Koostatud töölehed on lastele jõukohased, töölehti täideti koos vastavas vanuses lastega. Kolm eksperti tõid välja selle, et ilmavaatlustabeli sümbolitesse võiks lisada veel ühe sümoli, et tabelis ei oleks tühja kohta. Üks ekspertidest oli arvamusel, et need sümbolid on lastele näitamiseks, mitte vaatlustabelisse kleepimiseks. Ekspertide- poolne soovitus sai arvesse võetud ning tabelisse sai lisatud uus sümbol – vikerkaar ning tabeli pealkiri „Sümbolid“ muudetud „Ilmavaatlustabeli sümbolid“. Ka 4-5aastaste laste töölehes sai ekspertide soovitusel tehtud väike muudatus. Esiolgu oli ülesandeks „Joonista värviline vikerkaar“, aga sai ekspertide soovistustel ümber sõnastatud „Joonista vikerkaar õigete värvidega“. Muudatus sai tehtud sellepärast, et lapsed joonistaksid õigete värvidega vikerkaare, mitte ei kasutaks vikerkaare joonistamiseks teisi värve.

Teises vaatluspunktis "Aarete saar" (Lisa 5) tõid eksperdid välja, et õpetaja töölehtedes on materjali piisavalt ja õpetajal on valikuvõimalusi. Kaks eksperti tõid esile selle, et välja olid toodud ka mõned näited, mida saab kaasa korjatud materjalist rühmaruumis veel meisterdada.

Ka Alnurm (1999) toob välja, et saadud kogemuste ja kaasa toodud materjaliga jätkatakse tööd lasteaias. Töölehti täideti koos lastega ning selgus, et töölehed on enamasti jõukohased. Eksperdid tõid välja selle, et esialgu ühine tööleht (tööleht nr 5), mis oli mõeldud lastele vanuses 3-5aastat, tuleks teha kaheks eraldi tööleheks. Linnud on küll tuntud, aga noorematel lastel oli raskusi lindude äratundmisega ja joonistused olid liiga väikesed, vanematele lastele oli tööleht jõukohane. Soovituslikud muudatused said tehtud, koostatud sai kaks eraldi töölehte. Puulehtede tundmisega lastel probleeme ei olnud ja joonistused olid lastele sobilikus suuruses. Töölehtedel 3, 5, 7 olevate ülesannete sõnatusi sai ekspertide soovitusel ka muudetud, et oleks rohkem lõimingut.

Kolmandas vaatluspunktis "Liivapesa" (Lisa 11) tõid eksperdid välja, et õpetaja tööjuhendis on materjali piisavalt ja õpetajal valikuvõimalusi. Töölehti täideti koos lastega ja selgus, et töölehed on lastele jõukohased. Muudatusi tegema ei pidanud. Kuna vaatluspunkt on läbitav kevadest talve alguseni, siis tegevusi vaatluspunktis läbi viia ei saanud ning vaatluspunkti lastega ei läbitud.

Neljandas vaatluspunktis "Putukate mängumaa" (Lisa 14) tõid eksperdid välja, et õpetajate tööjuhendis on materjali piisavalt palju ja õpetajal on valikuvõimalusi. Kuna putukaid antud hetkel jälgida ei saanud, siis vaatluspunkti koos lastega ei külastatud. Töölehti täideti koos lastega ning selgus, et töölehed on lastele jõukohased, joonistused sobiva suurusega. Valitud putukad on tuntud, lastel ei olnud nende äratundmisega probleeme. Üks ekspertidest tõi välja, et joonistatud putukad on väga ilusad. Kuna eksperdid olid arvamusel, et lastele mõeldud töölehtedes on vähe lõimingut, siis sai ekspertide soovitusel ülesannete sõnastust pisut muudetud, et oleks rohkem lõimingut.

Viiendas vaatluspunktis "Vahva muru" (Lisa 17) tõid eksperdid välja selle, et õpetajate juhendites on piisavalt palju materjali ja õpetajal on valikuvõimalusi. Samuti tõid eksperdid välja selle, et töö autori poolt väljatoodud idee teha lastega lillepeenar, et jälgida lillede kasvamist, on väga hea mõte, andes lastele võimaluse ise lillede eest hoolitseda. Kahe eksperdi arvates oli ka see hea idee, et märgistatud alal jätta muru niitmata, et lapsed saaksid jälgida heintaimede kasvamist tärkamisest talve saabumiseni, mis omakorda soodustab seal erinevate elusorganismide olemasolu. Ka Timoštšuk (2005) peab oluliseks looduses läbiviidud vaatlusi, sealhulgas ka taimede kasvu ja erinevate liikide kooselu jälgimist. Koostatud töölehed olid lastele jõukohased. Eksperdid tõid välja, et 4-5aastastele lastele mõeldud töölehes võiksid lapsed joonistada võilille asemel oma lemmiklille ja pärast pildi tegemist oma lillest jutustada. Vajalikud muudatused said tehtud.

Kokkuvõtteks. Töö eesmärgiks oli luua õpperada Põlva lasteaed Mesimumm 3-5aastastele lastele, koostada õpetajatele soovituslikud tööjuhendid tegevuste läbiviimiseks ning töölehed lastele õpperajal õpitu kinnistamiseks ja kordamiseks. Uurimusliku osa eesmärgiks oli saada ekspertidelt tagasisidet koostatud abimaterjalidele ning neid soovitude põhjal täiendada. Ekspertidelt saadud hinnangute alusel võib järeldada, et loodud õpperada ja abimaterjalid on 3-5aastastele lastele sobivad ning täidavad oma eesmärgi.

Üldjoontes olid eksperdid õpperaja abimaterjalidega rahul, kuid olid ka mõningad soovitud peaaegu igale vaatluspunktile koostatud töölehtede kohta. Ekspertide poolt antud soovitude põhjal said mõningad muudatused tehtud, kuid siiski jäid töölehed ja vaatluspunktid enamjaolt sarnasteks algsetega.

Töö piiranguks võis olla ekspertide vähesus ja see, et ekspertidel polnud võimalus kõiki vaatluspunkte läbida ajalise piirangu tõttu. Samuti võis piiranguks olla ka see, et eksperdid said töö hindamiseks talvel, mis seadis takistusi kõikide vaatluspunktide põhjalikule läbimisele. Ekspertidele oli jäetud võimalus ka oma valikute põhjendamiseks ja ettepanekute tegemiseks, aga üldjuhul jäeti see võimalus kasutamata. Ekspert hinnangute väljaselgitamiseks oleks sobivaim poolstruktureeritud intervjuu, et saaks täpsustada, miks ekspert (õpetaja) nii arvas.

Tänuõnad

Töö autor tänab lasteaia direktorit, et ta lubas luua lasteaeda õpperada ja leidis eksperdid, kes annaksid hinnangu materjalidele ja suur tänu ka ekspertidele, et nad leidsid aja töö hindamiseks. Täna ka kõiki teisi, kes olid toeks töö kirjutamisel.

Autorluse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest lähtuvalt ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

.....(allkiri ja kuupäev)

Kasutatud kirjandus

- Ainso, S. (2012). *Õpperada Tartu Lastesõim Mesipuu 2,5-3,5 aastastele lastele*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Alter, H. (2013). *Linnamäe õpperada Otepää lasteaiale*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Alunurm, A. (1999). *Alushariduse õppekava. Loodusõpetuse aaineraamat*. Tallinn: Haridusministeerium.
- Amonašvili, Š. (2000). *Elu Kool*. Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Brügge, B., & Szczepanski, A. (2008). Pedagoogika ja juhtimine. Brügge, B., Glantz, M., & Sandell, K. *Õuesõpe* (lk 27-28). Tallinn: Ilo.
- Bullard, J. (2010). *Outdoor Environments for Children*. Külastatud aadressil <http://www.education.com/reference/article/outdoor-environments-children/>.
- Cornell, J. (1998). *Sharing Nature with Children*. DAWN Publications 12402 Bitney Springs Road. Nevada City, CA 95959.
- Cornell, J. (1989). *Sharing Nature With Children II*. DAWN Publications 12402 Bitney Springs Rd. Nevada City, CA 95959.
- Eilart, J. (Koost.). (1986). *Looduse õpperajad*. Tallinn: Valgus.
- Eisen, F. (Koost.). (1989). *Valik Johannes Käisi töid. Kodulugu, üldõpetus, loodusõpetus*. Tallinn: Valgus.
- Ernst, J., & Tornabene, L. (2011). Preservice early childhood educators' perceptions of outdoor settings as learning environments. *Environmental Education Research*, 18(5), 643-664.
- Fjørtoft, I. (2001). The natural environment as a playground for children: The impact of outdoor play activities in pre-primary school children. *Early Childhood Education Journal*, 29(2), 111-117.
- Grahn, P. (2009). Laps ja loodus. Dahlgren, L. O., Sjölander, S., Strid, J. P., & Szczepanski, A. *Õuesõppe pedagoogika kui teadmiste allikas – lähiumbrusest saab õpiõu*. (lk 65). Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus.
- Kalamees, K. (2006). *Aastaajad õpperajal: juhendid looduse vaatlemiseks*. Tartu: Nordon.
- Kivi, J. & Meeksa, I. (2011). *Muusikategevuse loimimine*. Külastatud aadressil http://www.teatoimeta.ee/Muusikategevuste_loimimine_430.htm.
- Kivi, L., & Sarapuu, H. (2005). Keel ja kõne. Kivi, L., & Sarapuu, H. (Koost.). *Laps ja lasteaed: lasteaiaõpetaja käsiraamat* (lk 227-258). Tartu: Atlex.

- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava.* (2008). Elektrooniline riigiteataja. Külastatud aadressil <http://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12970917> .
- Kos, M., & Jerman, J. (2013). Provisions for outdoor play and learning in Slovene preschools. *Journal of Adventure Education & Outdoor Learning*, 13(3), 189-205.
- Kukk, R. (2010). Õpperaja koostamine. *Tea ja toimeta*, 39, 21-26. Tallinn: Ilo.
- Käis, J. (1996). *Kooli-raamat*. Koost. F. Eisen, Tartu: Ilmamaa.
- Laasik, T., Liivik, M., Täht, E.-M., & Varvara, L. (2009). Valdkond „Mina ja keskkond“. E. Kulderknup (Koost), *Õppe- ja kasvatusgevuse valdkonnad* (lk 7-25). Tallinn: Kirjastus Studium.
- Lehtla, M. (1998). Õppekäigud avardavad kasvatuskeskkonda. *Haridus*, 5, 50-52.
- Lukk, K. (1992). *Waldofr-pedagoogika II*. Tallinn: Harjumaa Hariduse Arenduskeskus.
- Maasing, V., Rebane, H. & Pae, T. (2001). *Õppekäigud linnarohelusse*. Abiks õpetajale õppekäigu korraldamiseks parki, kalmistule või muule haljasalale. Tallinn: Koolibri.
- Mårtensson, F., Boldemann, C., Söderström, M., Blennow, M., Englund, J.E., Grahn, P. (2009). Outdoor environmental assessment of attention promoting settings for preschool children. *Health & Place*, 15, 1149-1157.
- Moser, T., & Martinsen, M. T. (2010). The outdoor environment in Norwegian kindergartens as pedagogical space for toddlers' play, learning and development. *European Early Childhood Education Research Journal*, 18(4), 457–471.
- Muldma, M. (2008). Muusikaline kasvatus. Kikas, E. (Toim). *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 256-271). Tartu Ülikooli kirjastus.
- Nabors, M. L., Edwards, L. C., & Murray, R. K. (2009). Making the Case for Field Trips: What Research Tells Us and What Site Coordinators Have to Say. *Education*, 129 (4), (lk 661-667).
- Niilo, A., & Kikas, E. (2008). Mäng. Kikas, E. (Toim). *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 120-136). Tartu Ülikooli kirjastus.
- Norman, M. (2005). Loodushoid saab alguse varasest lapsepõlvest. *Tea ja Toimeta*, 28, 11-17. Tallinn: Ilo.
- Oja, L. (2008). Kehaline areng. Liikumine. Kikas, E. (Toim.). *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 223-237). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Padrik, M. & Hallap, M. (2008). Keel ja kõne: Kuulamine ja kõnelemine, lugemine ja kirjutamine. Kikas, E. (Toim.). *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 276-302). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Palu, A. (2008). Matemaatika. Kikas, E. (Toim.). *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas*

- (lk 322-333). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Pavlenko, K. (2014). *Õpperada Tartu Lasteaiale Lotte kui vahend õppekasvatustöök 5-7aastaste lastega*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Raadik, S. (2009). *Õpime õues mängides. Hea tunni võti*. Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Raadik, S. (2010). *Õuesõpe – eluliselt oluline õppimisviis*. G. Sooserv (Koost), *Loodusvaatlused. Tea ja toimeteta nr 39* (lk 5-13). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Põlva Lasteaed Mesimumm õppekava* (s.a.). Avaldamata käsikiri.
- Saarso, G.-A. (2010). *Loovad tegevused õues*. Külastatud aadressil http://www.teatoimeta.ee/Loovad_tegevused_oues_196.htm.
- Sarap, A. (2010). Lapsest lähtuvad integreeritud tegevused õuesõppes. *Tea ja Toimeta*. 39. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Sikka, H. (2005). Matemaatika lasteaias. Kivi, L., & Sarapuu, H. (Toim), *Laps ja lasteaed. Lasteaiaõpetaja käsiraamat*. Tartu: Atlex.
- Szczepanski, A. (2009). *Õuekeskkond – õpikeskkondade rohke võimas klassituba*. L. O. Dahlgren, S. Sjölander, J. P. Strid, & A. Szczepanski (Toim). *Õuesõppe pedagoogika kui teadmiste allikas – lähiümbrusest saab õpiõu* (lk 9-46). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Taylor, S. I., Morris, V. G., & Cordeau-Young, C. (1997). Field trips in early childhood settings: Expanding the walls of the classroom. *Early Childhood Education*, 25 (2), (lk 141-146).
- Timoštšuk, I. (2005). *Loodusõpetus alushariduses*. Tallinn: TLÜ.
- Timoštšuk, I. (2009). Loodusest on palju õppida. Koost. L. Kivi, & H. Sarapuu, *Lasteaialaps peres* (lk 30-33). Tartu: Atlex.
- Toom, M. (1998). *Õppekäik loodusesse*. *Haridus*, 2, 56-58.
- Tuuling, L. (2008). *Lapsevanem ja õpetaja lapse arengu toetaja – Mõtteid lapsevanemale ja õpetajale*. Tallinn: TLÜ kirjastus.
- Tõhk, M. (2010). *Metstõtsi rajad*. Eesti Ajalehed AS.
- Tärn, S. (2010). Tallinna kesklinna lasteaedade õuealad. G. Sooserv (Koost), *Loodusvaatlused. Tea ja toimeteta nr 39* (lk 36-45). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Ugaste, A. (2005). Laps ja mäng. L. Kivi & H. Sarapuu (Koost), *Laps ja lasteaed* (lk 154-171). Tartu: Atlex.
- Vahter, E. (2008). Kunstitegevused. Kikas, E. (Toim.). *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 247-255). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Vienola, V. (2003). *Keskkonnakasvatust lasteaias*. Tallinn: Ilo.

Lisamaterjalide koostamisel kasutatud kirjandus

- Aher, S. (Koost). (2005). *Päkapikurada*. Külastatud aadressil
<http://www.hared.ee/files/pakapikurada.pdf>
- Aher, S., & Tuusti, A. (Koost). (2005). *Aiatuuliku askeldused*. Keskkonnategevusi lasteaias. Külastatud aadressil <http://www.hared.ee/files/askeldused.pdf>.
- Aher, S. (Koost). (s.a.). *Aiatuuliku askeldused II*. Juhised keskkonnamängudeks ja –tegevusteks lasteaias.
- Baklien, A. (2010). *Minu esimene putukaraamat. Õpi ja vaatle*. Tallinn: Ilo.
- Chandler, D. (2009). *Kõik aialoomadest*. Tallinn: Koolibri.
- Chinery, M. (2005). *Euroopa putukad*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.
- Eesti looduse pildimapp II*. (2009). Tallinn: Koolibri.
- Enno, S-E. (2012). *Pilvede põhiliigid*. Külastatud aadressil
http://www.teaduskool.ut.ee/sites/default/files/teaduskool/yld/teadusest_opilatele__sven_erik__enno.pdf
- Hammond, N. (2007). *Õpime linde tundma*. Tallinn: Varrak.
- Höp. (s.a.). *Talvine maiuspala lindudele*. Külastatud aadressil
<http://hop-island.com/talvine-maiuspala-lindudele/#more-147>
- Kalamees, E. (Koost.) (2006). *Kus mu põial?* Põltsamaa: OÜ Vali Press.
- Kamarik, K. *Materjale loodusnähtuste käsitlemiseks*. Külastatud aadressil
<http://www.lasteaed.net/uploads/loodusnahtused.pdf>
- Kivirähk, T. (2008). *Käsitöötuba. Kunsti- ja tööõpetus. 1. osa*. Tallinn: Kirjastus Koolibri.
- Kivirähk, T. (2009a). *Käsitöötuba. Kunsti- ja tööõpetus. 3. osa*. Tallinn: Kirjastus Koolibri.
- Kivirähk, T. (2009b). *Käsitöötuba. Kunsti- ja tööõpetus. 2. osa*. Tallinn: Kirjastus Koolibri.
- Konks, S. (2005). *Laste lilleraamat*. Tallinn: Varrak.
- Krusten, R. (Koost). (2008). *Eesti lasteluule kuldraamat*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Krusten, R. (Koost). (2009). *Eesti muinasjuttude kuldraamat*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Krusten, R. (Koost). (2010). *Eesti muistendite kuldraamat*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Kukk, T. (2009). *Eesti taimede kukeaabits*. (3. parandatud ja täiendatud trükk). Tallinn: Varrak.
- Lagedi kool (s.a.). *Linumaja*. Külastatud aadressil
<http://lagedikool6.blogspot.com/p/meisterdamine.html>
- Leppoja, L. & Ivanova, K. (2001). Joonistamise ja maalimise eritehnikad väikelastele. *Hakkame joonistama*. Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Liivaleht, K. (Toim.). (1998a). *KEVAD. Meisterdamist väikelastele*. Tallinn: Odamees.

- Liivaleht, K. (Toim.). (1998b). *SÜGIS. Meisterdamist väikelastele*. Tallinn: Odamees.
- Liivakasti lugu*. (2005). Külastatud aadressil
http://www.lastekas.ee/index.php?go=jutt&news_id=47
- Loodusteadusliku hariduse keskuse veebipõhine õpikeskkond (s.a.). *Eesti selgroogsed*.
 Külastatud aadressil <http://bio.edu.ee/loomad/Linnud/liindex.htm>
- Loodusteadusliku hariduse keskuse veebipõhine õpikeskkond (s.a.). *Eesti taimed*. Külastatud
 aadressil <http://bio.edu.ee/taimed/general/oistaim.html>
- Meisterdada on vahva* (s.a.). Külastatud aadressil
<https://www.bloglovin.com/blogs/meisterdada-on-vahva-7868523/posts>
- Metoodiline kogumik projekti „*Looduskoolitus lasteaia- ja algklassiõpetajatele*“ raames
koostatud kodutöödest (2008). Külastatud aadressil
<http://www.hared.ee/index.php?page=proj>
- Müürsepp, M. & Uusen, A. (2002). *Kevad. Esimene kooliraamat*. Tallinn: Koolibri.
- Oates, M. (2009). *Kõik liblikatest*. Tallinn: Koolibri
- Pilvede klassifikatsioon ja põhiliigid*. Külastatud aadressil
<http://www.muuseum.ut.ee/vvilm/pilveduus.htm>
- Pultsin, L. (2012). *Liivakastilugu*. Külastatud aadressil
<http://www.lasteaed.net/2012/10/22/liivakastilugu/>
- Raadik, S. (2009). *Õpime õues mängides*. Tallinn: Ilo.
- Saar, O. (Koost). (2010). *Eesti lastejuttude kuldraamat*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Sakse, A. (1989). *Lillemuinasjutud*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Siilak, P. (2009). *Meisterdame loodusmaterjalidest*. Paide: Kuma.
- Silberg, J. (2006). *Mängud väikelastega. Üle 50 uue mängu*. Kirjastus: Ersen.
- Silberg, J. (2003). *Arendavaid mängu imikutele ja maimikutele*. Tallinn: Koolibri.
- Tungal, L. (Koost). (2000). *Emal, palun loe mulle!* Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Tungal, L. (Koost). (2001). *Memme, palun loe mulle!* Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Tungal, L. (Koost). (2002). *Taadu, palun loe mulle!* Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Tungal, L. (Koost). (2007). *Isa, palun loe mulle!* Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Tõhk, M. (2010). *Metsatösi rajad*. Tallinn: Eesti Ajalehed AS.
- Veedla, P. (2009). *Pöialpoiss - made in Luxembourg*. Berit Grupp OÜ.
- Wimberg, (2006). *Põngerjate laulud*. Tallinn: Varrak.

LISAD

Lisade sisukord

Lisa 1. **Esimene vaatluspunkt. Tuulepoisi sosistused**

Lisa 2. Tööleht 1. Tuulepoisi sosistused 3-4aastasele

Lisa 3. Tööleht 2. Tuulepoisi sosistused 4-5aastastele

Lisa 4. Ilmavaatlustabeli sümbolid

Lisa 5. **Teine vaatluspunkt. Aarete saar**

Lisa 6. Tööleht 3. Aarete saar 3-4aastastele (puud)

Lisa 7. Tööleht 4. Aarete saar 3-4aastastele (linnud)

Lisa 8. Tööleht 5. Aarete saar 4-5aastastele (puud)

Lisa 9. Tööleht 6. Aarete saar 4-5aastastele (linnud)

Lisa 10. Tööleht 7. Aarete saar 4-5aastastele (linnud)

Lisa 11. **Kolmas vaatluspunkt. Liivapesa**

Lisa 12. Tööleht 8. Liivapesa 3-4aastastele

Lisa 13. Tööleht 9. Liivapesa 4-5aastastele

Lisa 14. **Neljas vaatluspunkt. Putukate mängumaa**

Lisa 15. Tööleht 10. Putukate mängumaa 3-4aastastele

Lisa 16. Tööleht 11. Putukate mängumaa 4-5aastastele

Lisa 17. **Viies vaatluspunkt. Vahva muru**

Lisa 18. Tööleht 12. Vahva muru 3-4aastastele

Lisa 19. Tööleht 13. Vahva muru 4-5aastastele

Lisa 20. Küsimustik

Lisa 1

Esimene vaatluspunkt. Tuulepoisi sosisused.

Esimene vaatluspunkt asub esimese varjualuse juures lasteaia õuealal. Selles vaatluspunktis hakkavad lapsed ilma jälgima. Olemas on ka mõned lauad ja toolid, mille taga lapsed saavad istuda ja joonistada ning täita töölehti. Punkt on läbitav igal aastaajal. Tabeli teeb õpetaja valmis suurele lehele ning asetab selle rühmaruumi seinal nii, et lastel oleks seda hea jälgida. Samuti võib vaatlustabeli üles panna ka varjualuse seinale, et seda saaks täita õues olles. Laste ülesanne on valida õige sümboliga pilt ja kleepida see ilmavaatlustabelisse. Varjualuse juures saab laulda, lugeda luuletusi, jutustada muinasjutte, tantsida, mängida lavastus- ja liikumismänge ning meisterdada.

Juhend õpetajale

Kuna vaatluspunkt on läbitav kõigil aastaegadel, siis õpetaja valib välja toodud eesmärkide, tegevuste, juttude/luuletuste ja mängude seast sobivaimad.

Eesmärgid:

- lapsed õpivad vaatlema ilma;
- lapsed tutvuvad erinevate ilmastikunähtustega;
- lapsed oskavad nimetada erinevaid ilma tunnuseid (vihma, päikest, pilvi, tuult, jne.);
- lapsed õpivad vaatlema pilvi;
- lapsed saavad teada päikese kasulikkusest;
- lapsed saavad teada, mis on tuul ja kuidas see mõjutab ümbritsevat elu;
- lapsed õpivad kasutama ilma uurimiseks ja tunnetamiseks oma meeli.

Tegevused vaatluspunktis:

- ilma vaatlemine;
- pilvede vaatlemine;
- lume uurimine;
- lumehelbe uurimine luubiga;
- ilmavaatlustabeli täitmine.

Vestlusteemad:

- ilma muutumine;
- päikese vajalikkus (soojus, valgus energia);
- pilvede tekkimine, erinevat liiki pilved;
- kuidas tekib vihm/lumi/rahe/lörts;

- millal tekib vikerkaar, vikerkaare värvid;
- tuule tekkimine;
- udu tekkimine;
- ilma mõju taimedele ja loomadele;
- kuidas ilm mõjutab meie elu;
- minu lemmik ilm.

Soovituslikud raamatud (luuletused, jutud):

- Ema, palun loe mulle!“ (Tungal, 2007)
  - „Vihma sajab“, lk 173;
  - „Piisakesed“, lk 176;
  - „Kõva tuul“, lk 285;
  - „Tuul ja päikene“ lk 303.
- Taadu, palun loe mulle!“ (Tungal, 2002)
  - „Vihm-lumi“, lk 69;
  - „Lumememmekas“, lk 76;
  - „Miks lumi on valge“, lk 83;
  - „Vihmal on ilus hääl“, lk 320.
- „Memme, palun loe mulle!“ (Tungal, 2001)
  - „Lumememm“, lk 47;
- „Eesti lastejuttude kuldraamat“ (Saar, 2010)
  - „Tuul“, lk 35;
  - „Päikeseklaas“, kl 37.
- „Eesti muistendite kuldraamat“
  - „Vihma sajab“, lk 173;
  - „Piisakesed“, lk 176.
- „Looduskoolitus lasteaia- ja algklassiõpetajatele“ (Hared, 2008)
  - Kas lund võib süüa?, lk 3;
  - Kes teeb välku?, lk 9;
  - Kuidas tekib jää?, lk 36;
  - Kuidas tekib välk?, lk 38;
  - Kuidas tekivad lumehelbed?, lk 42;
  - Kust tuul tuleb, kus ta kodu on?, lk 47;

- Miks ainult talvel lund sajab?, 53;
- Miks jää ära sulab?, lk 64;
- Miks on vikerkaarel seitse värvi?, lk 114;
- Miks päike ära läheb?, lk 116;
- Miks pilved on olemas?, lk 118;
- Miks tuul puhub?, lk 141;
- Miks vihma sajab?, lk 144.
- Materjale loodusteemade käsitlemiseks (Kamarik)
  - <http://www.lasteaed.net/uploads/loodusnahtused.pdf>

Soovituslikud tegevused:

- „Õpime õues mängides“ (Raadik, 2009)
  - „Äike“, lk 31;
  - „Vihm“, lk 53;
  - „Tuul ja pilved“.
- „Päkapikurada“ (Aher, 2005)
  - „Vaatame õue“, kl 9;
  - „Päkapikk vaatleb pilvi“, lk 12;
  - „Päike ja vihm“, lk 13;
  - „Vihm ja lapsed“, lk 13;
  - „Pilved“, lk 28
- „Aiatuuliku askeldused II“ (Aher)
  - „Õues mäena, toas veena“, lk 40, 66;
  - „Vikerkaar“, lk 42;
  - „Vesi-jää-lumi“, lk 68;
  - „Lõbus tuuleke“, lk 73.

Kunstitööd/abimaterjalid/raamatud:

- „Käsitöötuba. Kunsti- ja käsitööõpetus 1. osa“ (Kivirähk, 2008)
- „Käsitöötuba. Kunsti- ja käsitööõpetus 2. osa“ (Kivirähk, 2009a)
- „Käsitöötuba. Kunsti- ja käsitööõpetus 3.osa“ (Kivirähk, 2009b)
- Meisterdada on vahva. Erinevaid ideid meisterdamiseks
<https://www.bloglovin.com/blogs/meisterdada-on-vahva-7868523/posts>

Abiks määramisel:

- Pilvede põhiliigid (Enno, 2012)
http://www.teaduskool.ut.ee/sites/default/files/teaduskool/yld/teadusest_opilatele__sv_en_erik__enno.pdf
- Pilvede klassifikatsioon ja põhiliigid (Pung, 1999)
<http://www.muuseum.ut.ee/vvilm/pilveduus.htm>

Juhendid töölehtedele

Tööleht 1. Tuulepoisi sosistused 3-4aastastele

- Missugune ilm oli täna õues? Arutelu koos õpetajaga.
- Täitke ilmavaatlustabel.
- Joonistage pilv, liikudes mööda punktiire. Värvige pilv.
- Joonistage tuuleiile. Liikuge mööda punktiire.

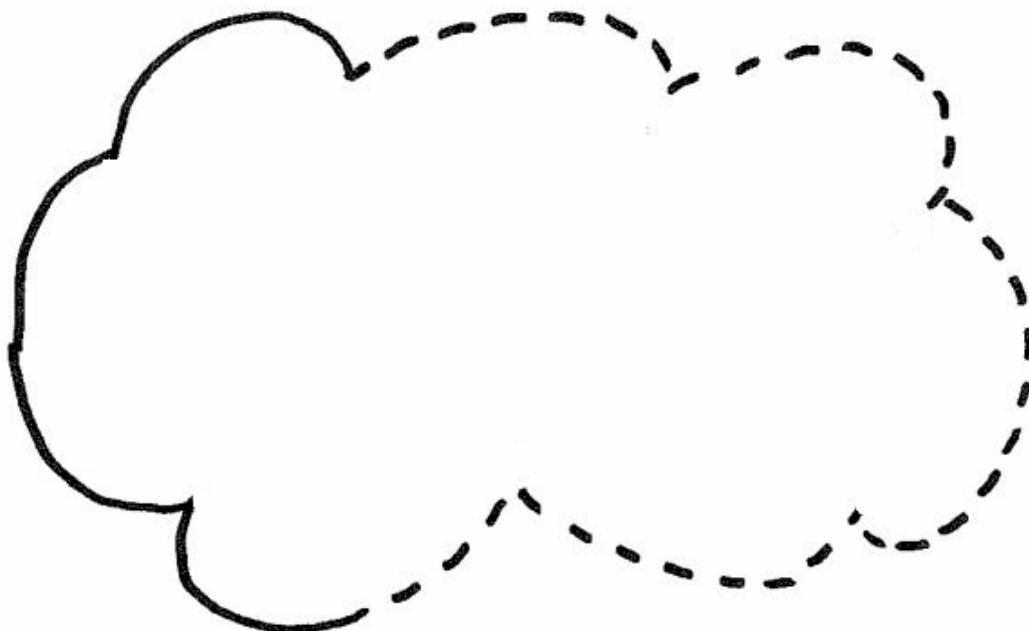
Tööleht 2. Tuulepoisi sosistused 4-5aastastele

- Missugune oli ilm täna õues? Arutelu koos õpetajaga,
- Täitke ilmavaatlustabel.
- Joonistage pilv, tehke juurde piisad. Värvige pilv.
- Tuletage meelde, mis värvid on vikerkaarel.
- Joonistage vikerkaar ja värvge see õigete värvidega või joonistage kohe õigete värvidega vikerkaar (võib joonistada ka töölehe teisele poole).

Töölehtedel olevaid harjutusi ei pea tegema ühel päeval. Võib jagada mitmele päevale.

Tööleht 1. TUULEPOISI SOSISTUSED 3-4aastastele

1. JOONISTA PILV, LIIGU MÖÖDA PUNKTIIRE. VÄRVI SEE.

2. TUULEIILID. LIIGU MÖÖDA PUNKTIIRE.

Lisa 3

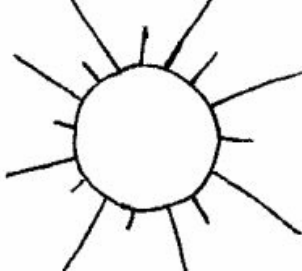

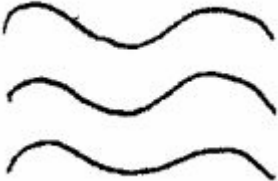

Tööleht 2. TUULEPOISI SOSISTUSED 4-5aastastele

**1. JOONISTA PILV, LIIGU MÖÖDA PUNKTIIRE. TEE
JUURDE VIHMAPIISAD. VÄRVI PILV.**

2. JOONISTA VIKERKAAR ÕIGETE VÄRVIDEGA.

ILMAVAATLUSTABELI SÜMBOLID

 <p>PILVINE</p>	 <p>PÄIKE</p>
 <p>VIHM</p>	 <p>RAHE</p>
 <p>LÖRTS</p>	 <p>LUMI</p>
 <p>ÄIKE</p>	 <p>TUUL</p>
 <p>UDU</p>	 <p>VIKERKAAR</p>

Teine vaatluspunkt. Aarete saar.

Teine vaatluspunkt asub lasteaia õuealal aia ääres, kus asuvad vanad puud. Punkt on läbitav kõikidel aastaegadel. Vaatluspunktis teevad lapsed tutvust erinevate lehtpuudega nagu tamm, kask ja vaher ning vaatlevad ka linde erinevatel aastaegadel. Vaatluspunkti on hea läbida teemade kaupa, vaadelda ning uurida korraga ühte objekti, et laste tähelepanu ei hajuks.

Juhend õpetajale

Kuna vaatluspunkt on läbitav kõigil aastaegadel, siis õpetaja valib välja toodud eesmärkide, tegevuste, juttude/luuletuste ja mängude seast sobivaimad.

Eemärgid:

- lapsed tutvuvad lehtpuudega (vaher, kask ja tamm) ning õpivad neid märkama erinevatel aastaegadel;
- lapsed tutvuvad erinevate puulehtedega;
- lapsed teavad, milleks puid kasutatakse;
- lapsed teavad, et puud vajavad kasvamiseks vett ja toitu;
- lapsed tutvuvad erinevate lindudega ja jälgivad nende toimetamist erinevatel aastaegadel;
- lapsed tutvuvad lindude pesakastidega;
- lapsed oskavad kuulata lindude laulu.

Tegevused vaatluspunktis:

- lehtpuude vaatlemine erinevatel aastaegadel;
- lehtede ja viljade vaatlemine, uurimine ja võrdlemine;
- puukoore uurimine luupidega;
- puukoore jäljendite tegemine;
- puu tüvede uurimine ja võrdlemine;
- puu võrade vaatlemine, võrdlemine;
- lindude vaatlemine erinevatel aastaegadel;
- linnupesa vaatlemine;
- lindude toitmine;
- lindude matkimine (lendamine, nokkimine).

Vestlusteemad:

- lehtpuud erinevatel aastaegadel;
- puud metsas, pargis ja vaatluspunktis;
- kas puud elavad;
- puude elukäik;
- millist kasu saavad puudest inimesed;
- minu lemmik puu;
- miks ühed linnud rändavad, teised jäävad talvituma;
- lindude erinevad pesad;
- lindude kasulikkus loodusele;
- erinevad linnulaulud;
- mida tohib talvel lindudele süüa anda;
- miks tuleb toita linde terve talv;
- minu lemmik lind.

Soovituslikud raamatud (luuletused, jutud):

- „Taadu, palun loe mulle!“ (Tungal, 2002)
  - „Tihane lendab mu aknale“, lk 97;
  - „Külmalind“, lk 98;
  - „Esimene lind“, lk 285.
- „Memme, palun loe mulle!“ (Tungal, 2001)
  - „Tihased“, lk 47;
  - „Kuri lind“, lk 72;
  - „Kiisuke, leevike ja Eevike“, lk 177;
  - „Linnupesa“, lk 179;
  - „Tihasetibude pitsvestid“, lk 180;
  - „Vahvad varblased“, lk 226;
  - Sügisesed lehed“, lk 363.
- „Isa, palun loe mulle!“ (Tungal, 2000)
  - „Vares reisib soojale maale“, lk 75;
  - „Kuldnokk, kuldnokk“, lk 215;
  - „Miks puud ei räägi“, lk 245;
  - „Puud“, lk 329;

- „Vares keedab hernesuppi“, lk 348.
- „Ema, palun loe mulle!“ (Tungal, 2007)
  - „Rähni trumm“, lk 139;
  - „Leevike“, lk 264.
- „Eesti lasteluule kuldraamat“ (Krusten, 2008)
  - „Saunas“, lk 84;
  - „Varajane kuldnokk“, lk 102.
- „Pöialpoiss – made in Luxembourg“ (Veedla, 2009)
  - „Kuldnokk“, lk 12;
  - „Tihase mure“, lk 27;
  - „Varblased“, lk 29.
- „Looduskoolitus lasteaia- ja algklassiõpetajatele“ (Hared, 2008)
  - Kas puu elab?, lk 6;
  - Kuidas näeb leht seest välja?, lk 26;
  - Miks on vahtral tuulerõuged?, lk 49;
  - Miks lehed langevad?, lk 77;
  - Miks lehed puudel on värvilised?, lk 80;
  - Miks linnud laulavad?, lk 83;
  - Miks on rasvatihased uudishimulikud?, lk 110;
  - Miks puud on olemas?, lk 128;
  - Miks puudel on koor?, lk 131;
  - Miks puudel on lehed?, lk 132;
  - Miks sügisel puulehed pruuniks muutuvad?, lk 137;
  - Miks vahtrapuul on ninad?, lk 142.

Soovituslikud tegevused:

- „Kus mu pöial?“ (Kalamees, 2006)
  - „Kolm väikest lindu“, lk 29;
  - „Viis väikest varblast“, lk 30;
  - „Tii-tii tihane“, lk 42.
- „Päkapikurada“ (Aher, 2005)
  - „Päkapiku puu-uurimine“, lk 11;
  - „Lapsed ja linnud“, lk 21;

- „Linnukaupmees“, lk 22;
- „Linnupesad“, „Lindude hääled“, lk 23;
- „Linnukesed“, lk 24;
- „Puud sügisel“, lk 29.
- „Õpime õues mängides“ (Raadik, 2009):
  - Linnumängud, lk 29-32;
  - Puu- ja taimemängud, lk 32-37.
- „Metsatötsi rajad“ (Tõhk, 2010):
  - „Tuttav puu“, lk 140;
  - „Lendame lõunamaale“, lk 164;
  - „Linnu tänu“, „Lehed tuules“, lk 185.
- „Aiatuuliku askeldused II:
  - „Esimene tutvumine tihasega“, lk 15;
  - „Tihased ja leevikesed talvel“, lk 19;
  - „Meil talvituvad linnud“, lk 54.

Kunstitööd/abimaterjalid/raamatud:

- „Hakkame joonistama. Joonistamise ja maalimise eritehnikad väikelastele“ (Leppoja, Ivanova, 2001);
- „Sügis. Meisterdamist väikelastele“ (Liivaleht (toim.), 1998);
- „Kevad. Meisterdamist väikelastele“ (Liivaleht (toim.), 1998);
- Meisterdada on vahva. Erinevaid ideid meisterdamiseks.
<https://www.bloglovin.com/blogs/meisterdada-on-vahva-7868523/posts>
- Maiuspala meisterdamine lindudele:
<http://hop-island.com/talvine-maiuspala-lindudele/#more-147>

Vaatluspunktis kaasa korjatud materjalist saab rühmaruumis edukalt asju meisterdada.

- puulehtedest leheussi meisterdamine;
- puulehtedest värvitruki tegemine;
- puulehtede ja rohttaimede kuivatamine, hiljem nende kleepimine paberile;
- puu koorest tehtud jäljendi lehe edasi täiendamine (juurde joonistamine, välja lõikamine ja eraldi paberile kleepimine).

Abiks määramisel:

- „Eesti taimede kukeaabits“ (Kukk, 2009);
- „Õpime linde tundma“ (Hammond, 2007);
- <http://bio.edu.ee/loomad/Linnud/liindex.htm>

Digimäärjad nutitelefonile ja veebipõhiseks kasutamiseks:

- „Puud, põõsad ja rohttaimed“ (Nimis et al., 2011):

<http://www.ut.ee/ial5/k2n/eFloora/Eesti/computer/options/1.html>

- „Kes käis?“ (Männil, P., & Jõgisalu, J. 2012):

<https://itunes.apple.com/us/app/kes-kais/id492565774?mt=8>

- „Talvine linnuaabits“ (Kinks, 2012):

<https://itunes.apple.com/gb/app/talvine-aialinnuaabits/id499920263?mt=8>

Juhendid töölehtedele

Tööleht 3. Aarete saar 3-4aastastele (puud)

- Tuletage meelde, millist puud ja puulehte te täna vaatlesite. Arutelu koos õpetajaga.
- Tõmmake ring ümber õigele lehele.
- Värvige see leht. Töölehte saab kasutada mitu korda, seni kuni kõik puud on vaatluspunktis vaadeldud ja lehed värvitud.
- Töölehte teisele poole võib kleepida õuelt kaasa võetud puulehti. Puulehed võib ka enne kleepimist kuivatada.

Tööleht 4. Aarete saar 3-4aastastele (linnud)

- Tuletage meelde, mis linde te täna õues nägite. Arutelu koos õpetajaga.
- Tõmmake ring ümber linnule, keda täna õppisite või nägite õues kõige rohkem (vares, varblane, kuldnokk).
- Värvige see lind (kasutada võib pildimappi „Eesti looduse pildimapp II“, 2009). Töölehte saab kasutada mitu korda, seni kuni kõiki linde on uuritud, kes on töölehel välja toodud.

Tööleht 5. Aarete saar 4-5aastastele (puud)

- Tuletage meelde, millist puud ja puulehte te täna uurisite. Arutelu koos õpetajaga.

- Tõmmake ring ümber õigele lehele. Värvige leht. Töölehti saab kasutada mitu korda, seni kuni on vaadeldud ja uuritud kõiki vaatluspunktis olevaid puid.
- Ühendage õige leht ja vili puuga.
- Värvige pilt.

Tööleht 6. Aarete saar 4-5aastastele (linnud)

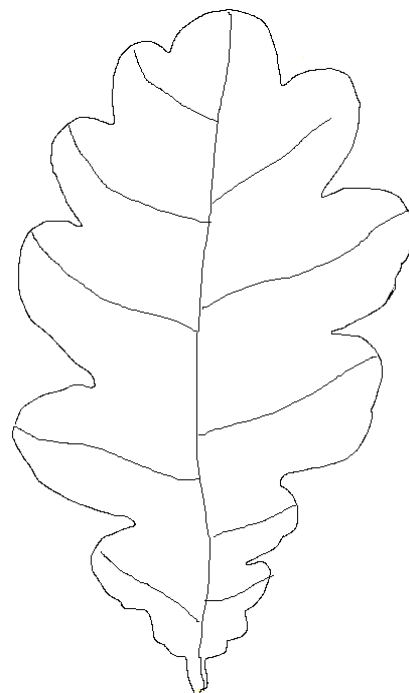
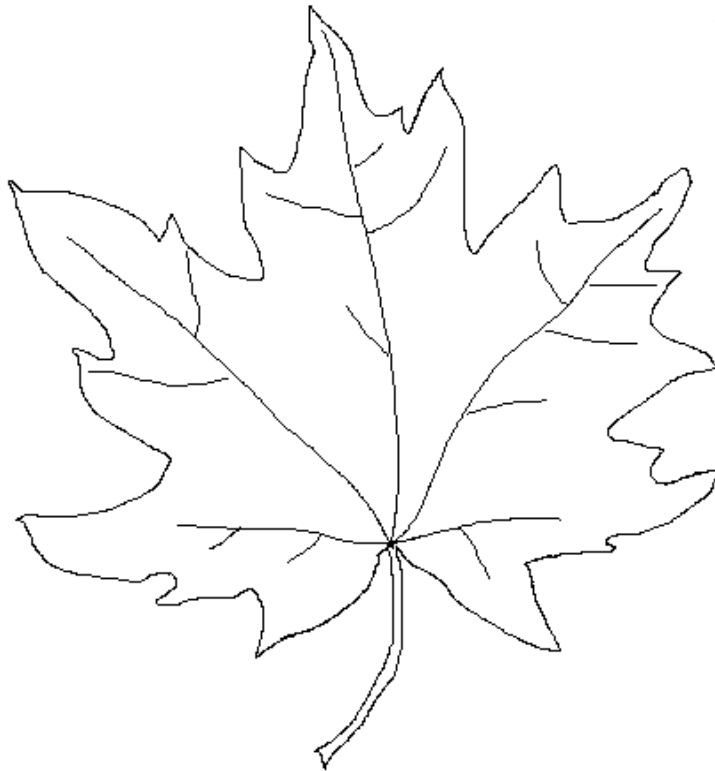
- Tuletage meelde, mis linde te täna õues nägite. Arutelu koos õpetajaga.
- Tõmmake ring ümber linnule, keda nägite õues kõige rohkem (varblane, puukoristja, leevike, rasvatihane, kuldnokk).
- Värvige see lind (kasutada võib pildimappi „Eesti looduse pildimapp II“, 2009). Töölehte saab kasutada mitu korda, seni kuni on vaadeldud kas kõiki või enamus linde, kes on töölehes välja toodud.
- Linnud ja nende pesad. Arutelu koos õpetajaga.
- Valige igale linnule õige pesa, ühendage joonega (pääsuke, varblane, kuldnokk).
- Värvige.

Töölehtedel olevaid harjutusi ei pea tegema ühel päeval. Võib jagada mitmele päevale.

Lisa 6

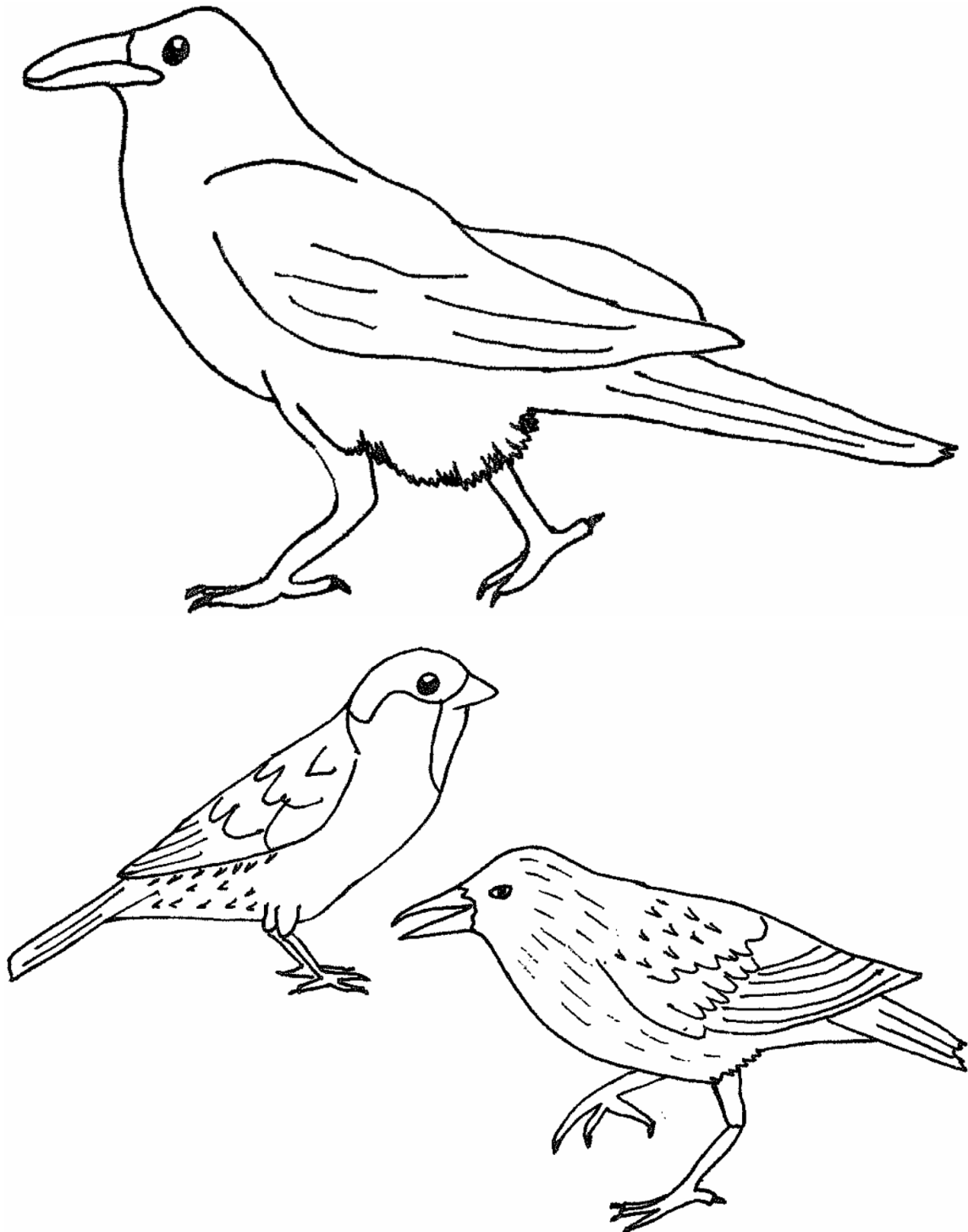
Tööleht 3. AARETE SAAR 3-4aastasetele (puud)

**1. TÕMBA RING ÜMBER LEHELE, MIDA TÄNA ÕPPISID.
VÄRVI LEHT. LOENDA.**

Tööleht 4. AARETE SAAR 3-4aastastele (linnud)

**1. TÕMBA RING ÜMBER LINNULE, KEDA NÄGID TÄNA
KÕIGE ROHKEM. VÄRVI. JUTUSTA.**

Tööleht 5. AARETE SAAR 4-5aastastele (puud)

**1. TÕMBA RING ÜMBER LEHELE, MIDA TÄNA ÕPPISID.
VÄRVI LEHED. VÕRDLE LEHTI.**

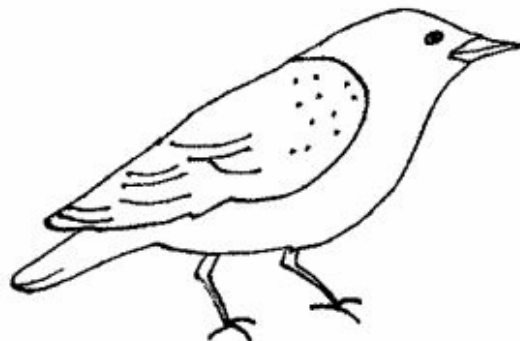
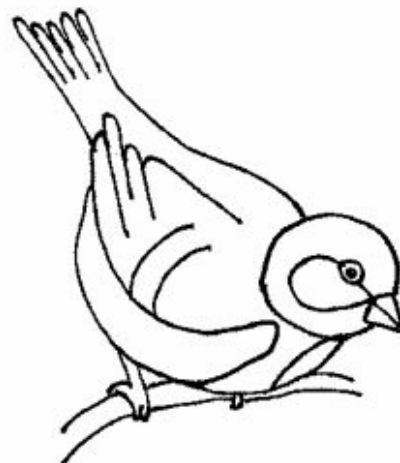
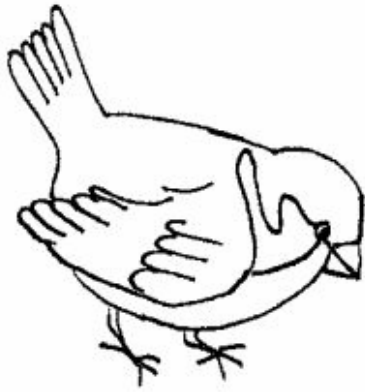

**2. ÜHENDA ÕIGE LEHT JA VILI PUUGA. VÄRVI
PILT.**

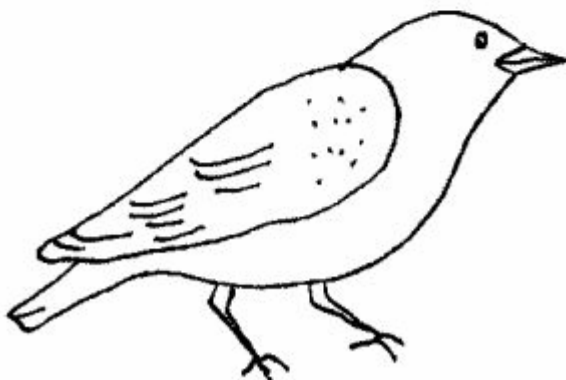
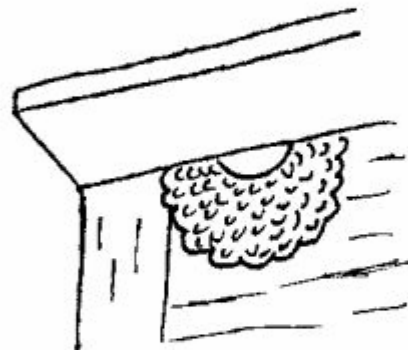
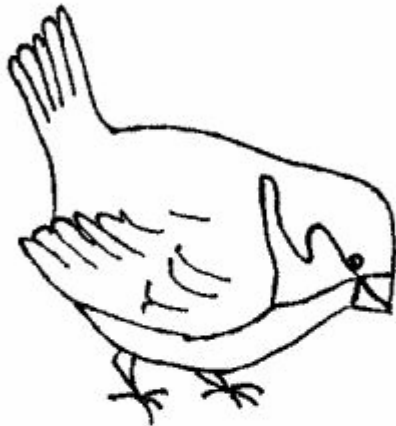
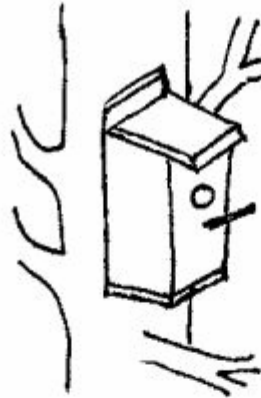
Tööleht 6. AARETE SAAR 4-5aastastele (linnud)

**1. TÕMBA RING ÜMBER LINNULE, KEDA NÄGID TÄNA
ÕUES KÕIGE ROHKEM. VÕRDLE LINDE. VÄRVI.**

Tööleht 7. AARETE SAAR 4-5aastastele (linnud)

1. ÜHENDA LIND JA TEMA PESA. VÄRVI. JUTUSTA.

Kolmas vaatluspunkt. Liivapesa.

Kolmandaks vaatluspunktiks on lasteaia õuealal asuvad liivakastid. Õpetaja võib valida ise, millises liivakastis ta tegevuse läbi viib. Punkt on läbitav kevadel peale lume sulamist kuni uue lumeni (või kuni liivakastide kinni katmiseni). Vaatluspunktis õpetatakse lastele liiva erinevaid omadusi, arendatakse lapse peenmootorikat, õpetatakse koos tegutsemist ja koos mängimist. Samuti õpetatakse lastele läbi mängulise tegevuse loendamist ja tundma mõisteid üks ja mitu.

Juhend õpetajale

Õpetaja valib vastavalt päeva teemale sobivaima eesmärgi, tegevuse, vestlusteema, jutu/luuletuse ja mängu.

Eesmärgid:

- arendada laste peenmootorikat;
- lapsed õpivad tundma liiva erinevaid omadusi (kuiv, märg, soe, külm);
- lapsed õpivad koos tegutsema ja mängima;
- lapsed oskavad kühvliga panna liiva vormi või ämbrisse ja teha liivalosse/kujusid;
- lapsed harjutavad loendamist, õpivad tundma mõisted üks ja mitu.

Tegevused vaatluspunktis:

- kuiva - märja ning sooja - külma liiva võrdlemine;
- liiva sõelumine ja kivikeste leidmine liiva seest;
- kivikeste vaatlemine, võrdlemine, järjestamine ja loendamine;
- liiva peale joonistamine;
- liivalosside ehitamine erinevate vormidega ja ilma.

Vestlusteemad:

- miks märjast liivast saab liivalosse ehitada, aga kuivast ei saa;
- miks märjale liivale jäävad jäljed paremini, kui kuivale liivale;
- kust liiva saadakse;
- mida saab liivast teha;
- miks ei tohi üksteist liivaga loopida;
- koos on tore liivakastis mängida.

Soovituslikud raamatud (luuletused,jutud):

- Lasteaed.net (Pultsin, 2012)
  - „Liivakastilugu“.
- Lastekas.ee (2005)
  - „Liivakasti lugu“.
- „Põngerjate laulud“ (Wimberg, 2006)
  - „Liivakasti laul“, lk 46.
- „Looduskoolitus lasteaia- ja algklassiõpetajatele“ (2008)
  - Kuidas kivid tulevad?, lk 23.

Soovituslikud tegevused:

- Arendavaid mänge imikutele ja maimikutele (Silberg, 2003)
  - „Kivide otsimine“, lk 133.
- „Päkapikurada“ (Aher, 2005)
  - „Uurime vett klaasis“, lk 10;
  - „Vesi ja liiv“, lk 11;
  - „Uurime mulda ja liiva“, lk 18;
  - „Kullaotsijad“, lk 19.
- „Mängud väikelastega“ (Silberg,)
  - „Joonemäng“, lk 127
  - „Liivamäng“, lk 249.
- „Aiatuuliku askeldused II“, (Aher)
  - „Kivid meie ümber“, lk 33;
  - „Mäng kividega“, lk 32.
- „Metstõtsi rajad“ (Tõhk, 2010)
  - „Kiviorkester“, lk 153
  - „Kivide näitus“, lk 196;
  - „Joonistused liival“, lk 197.

Kunstitööd/abimaterjalid/raamatud:

- Vaatluspunktist kaasa võetud liivast ja kivikestest saab edukalt meisterdada erinevaid asju:
  1. kaasa võetud kuiva liiva saab puistata liimiga kokku tehtud paberile;

2. liiva võib proovida guašš värvidega värvida, seejärel kuivatada ja siis kasutada samuti puistena liimiga kaetud paberil või panna kaanega klaastopsi erinevat värvi liiva vaheldumisi ja seejärel sulgeda tops kaanega;
  3. kaasavõetud kivikesi võib samuti värvida. Iga laps võib kivi värvida endale sobiva värviga, muutes selle oma õnnekiviks. Samas võib värvida nii, et saaks mõni putukas, näiteks lepatriinu. Väiksemaid kive saab edukalt kleepida PVA liimiga paberile.
- Meisterdada on vahva. Erinevaid ideid meisterdamiseks
<https://www.bloglovin.com/blogs/meisterdada-on-vahva-7868523/posts>

Juhendid töölehtede

Tööleht 7. LIIVAPESA 3-4aastastele lastele

- Tuletage meelde, millist liiva märkasite liivakastis täna. Mida leidsite liiva seest? Arutelu koos õpetajaga.
- Loendage kive. Tõmmake ring ümber pildile, kus on kujutatud ainult üks kivi.
- Värvige suurem kivi pruuniks, väiksem halliks.

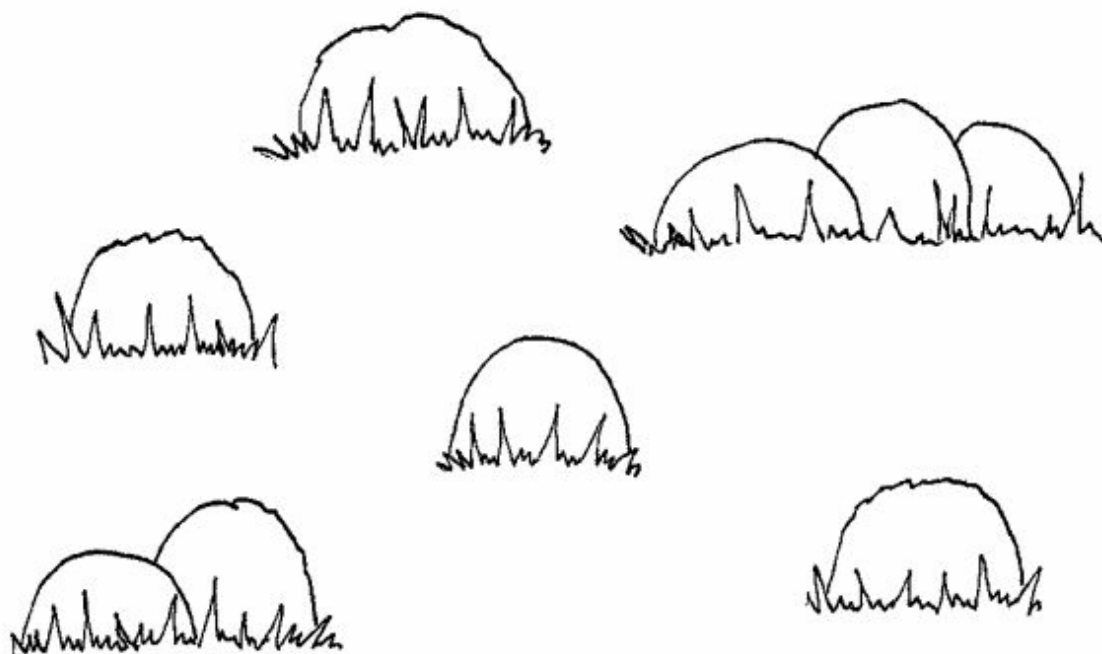
Tööleht 8. LIIVAPESA 4-5aastastele lastele.

- Tuletage meelde, millist liiva märkasite liivakastis täna. Millisest liivast annab liivalosse ja kujusid ehitada. Mida leidsite liiva seest? Arutelu koos õpetajaga.
- Loendage kive. Tõmmake ring ümber piltidele, kus on rohkem kui üks kivi. Värvige kivid.
- Loendage kive. Värvige need kivid pruuniks, kus on koos rohkem, kui üks kivi ja need kivid värvige halliks, kus on ainult üks kivi.

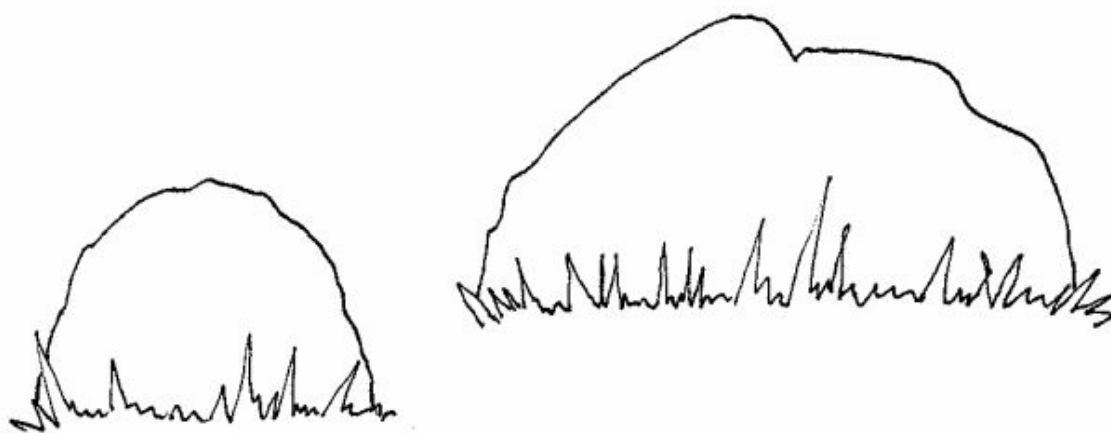
Töölehtedel olevaid harjutusi ei pea tegema ühel päeval. Võib jagada mitmele päevale.

Tööleht 8. LIIVAPESA 3-4aastastele lastele

1. LOENDA. TÕMBA RING ÜMBER PILDILE, KUS ON KUJUTATUD AINULT ÜKS KIVI.

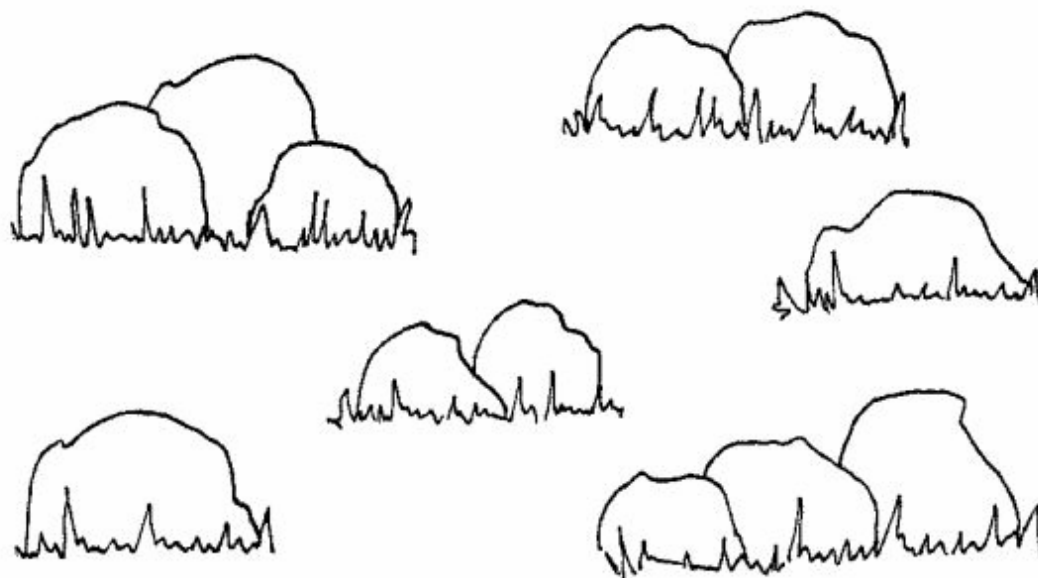

2. VÄRVI SUUREM KIVI PRUUNIKS, VÄIKSEM KIVI HALLIKS.

Tööleht 9. LIIVAPESA 4-5aastastele lastele

1. LOENDA. TÕMBA RING ÜMBER PILTIDELE, KUS ON ROHKEM, KUI ÜKS KIVI. VÄRVI.

2. LOENDA. VÄRVI NEED KIVID PRUUNIKS, KUS ON ROHKEM, KUI ÜKS KIVI. VÄRVI NEED KIVID HALLIKS, KUS ON AINULT ÜKS KIVI.

Neljas vaatluspunkt. Putukate mängumaa.

Neljas vaatluspunkt asub majandusvärava juures, kus on ka väike küngas. Vaatluspunkt on läbitav ajal, kui erinevad putukad on liikvel. Talvel, kui pole lund, saab punkti kasutada niisama aktiivseks tegutsemiseks. Kui on lumi, saavad nooremad lapsed kasutada küngast kelgutamiseks, sula korral saab ehitada lumememme ning veeretada künkalt alla lumepalle. Samuti võib sula korral meisterdada lumest erinevaid putukaid õpetaja abiga. Samal ajal saab rääkida lastele, mida putukad talvel teevad.

Juhend õpetajale

Õpetaja valib vastavalt läbi viidavale teemale sobivaima eesmärgi, tegevuse, vestlusteema, luuletuse/jutu ja mängu.

Eesmärgid:

- lapsed õpivad tundma erinevaid putukaid (kärbes, mesilane, sipelgas, liblikas);
- lapsed tutvuvad erinevate putukate elukeskkonnaga.

Tegevused vaatluspunktis:

- putukate uurimine, jälgimine ja vaatlemine;
- maapinna uurimine luubiga ja ilma luubita.

Lisategevused talveks:

- erinevat viisi liikumine künkast ülesse ja alla;
- lumepalli veeretamine künkast alla;
- lumememme ehitamine;
- putukate meisterdamine lumest koos õpetaja abiga;
- kelgutamine;
- koheva lume peale lumeingli tegemine;
- lumele jälgede tegemine, teiste jälgede otsimine, jälgede uurimine.

Vestlusteemad:

- putukad meie ümber;
- mida teevad putukad talvel;
- putukate elutsüklid;
- putukate kasulikkus.

Soovituslikud raamatud (luuletused, jutud):

- „Taadu, palun loe mulle!“ (Tungal, 2002)
  - „Kukerpallitamisest“, lk 72;
  - „Sääsk ja konn“, lk 262;
  - „Sipelgas ja ämblik“, lk 268;
  - „Liblikad ja sipelgad“, lk 287
  - „Lepatriinu“, lk 265;
  - „Ämblik“, lk 268.
- „Isa, palun loe mulle!“ (Tungal, 2000)
  - „Lepatriinu mere ääres“, lk 323;
  - „Kärbsejaht“, lk 332.
- „Ema, palun loe mulle!“ (Tungal, 2007)
  - „Ämbliku pesupäev“, lk 186.
- „Eesti lasteluule kuldraamat“ (Krusten, 2008)
  - „Tõuk ja liblikas“, lk 85;
  - „Parmulaul“, lk 86;
  - „Sajajalgne“, lk. 92.
- „Eesti muinasjuttude kuldraamat“ (Krusten, 2009)
  - „Ämblik“, lk. 104.
- „Eesti lastejuttude kuldraamat“ (Saar, 2010)
  - „Poiss ja liblikas“, lk 278.
- „Minu esimene putukaraamat“ (Baklien, 2010)
- „Looduskoolitus lasteaia- ja algklassiõpetajale“ (2008)
  - Kes tegi lepatriinule täpid?, lk 12;
  - Kui kaua liblikad elavad?, lk 13;
  - Kui palju on mesilasperes mesilasi?, lk 17, 93;
  - Kuidas sipelgad hammustavad?, lk 30;
  - Miks ämblik ise oma võrku kinni ei jää?, lk 55;
  - Miks ämblik tassib oma mune kaasas?, 58;
  - Miks liblikate tiibadel tolm peal on?, lk 81;
  - Miks mesilased nõelavad?, lk 88;
  - Miks mesilased tantsivad?, lk 90;
  - Miks saab mesilane oma astelt kasutada ainult üks kord elus?, lk 92.

Soovituslikud tegevused:

- „Kus mu põial?“ (Kalamees, 2006)
  - „Lepatriinu“, lk 45;
  - „Mesilased“, lk 72;
  - „Ämblik koob võrku“, lk 92;
  - „Ämblikud“, lk 93.
- „Päkapikurada“ (Aher, 2005)
  - „Putukamäng“, lk. 21.
- „Õpime õues mängides“ (Raadik, 2009)
  - „Sääsed ja mesilased“, lk 63.

Kunstitööd/abimaterjalid/raamatud:

- „Käsitöötuba- kunsti- ja tööõpetus 1.osa “ (Kivirähk, 2008);
- „Käsitöötuba- kunsti- ja tööõpetus 3.“ (Kivirähk, 2009a)
- „Meisterdamine loodusmaterjalidest“ (Siilak, 2009);
- Meisterdada on vahva. Erinevaid ideid meisterdamiseks
<https://www.bloglovin.com/blogs/meisterdada-on-vahva-7868523/posts>

Abiks määramisel:

- „Kõik aialoomadest“ (Chandler, 2009);
- „Kõik liblikatest“ (Oates, 2009);
- „Euroopa putukad (Chinery, 2005);
- „Minu esimene putukaraamat“ (Baklien, 2010).

Juhendid töölehtedele

Tööleht 10. PUTUKATE MÄNGUMAA 3-4aastastele lastele

- Tuletage meelde, mis putukat te täna õues uurisite. Arutelu koos õpetajaga.
- Tõmmake ring ümber putukale, keda täna õues vaatlesite. Soovi korral värvige putukas. Töölehte saab kasutada mitu korda, seni kuni on uuritud kõiki putukaid, kes on pildid välja toodud.
- Värvige lepatriinu.

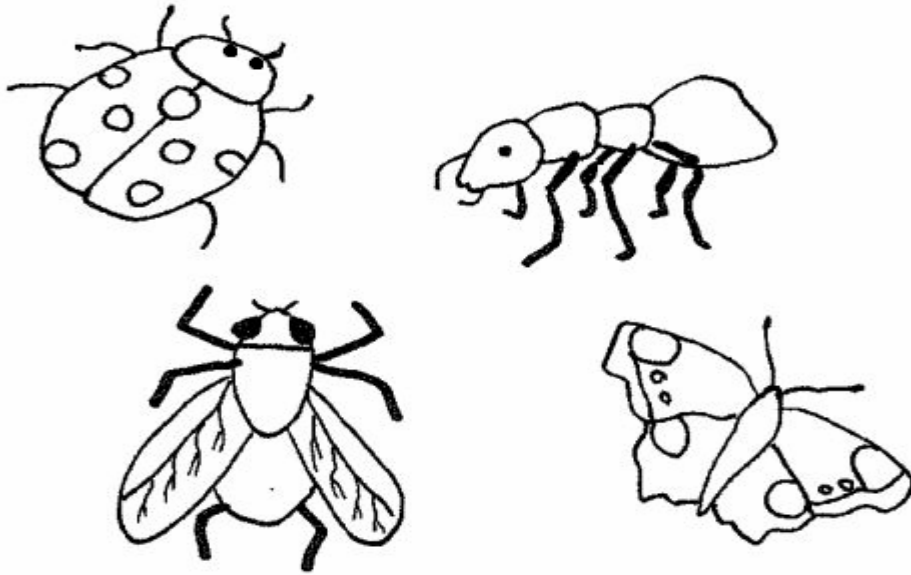
Tööleht 11. PUTUKATE MÄNGUMAA 4-5aastastele lastele.

- Tuletage meelde, mis putukat te täna õues uurisite. Arutelu koos õpetajaga.
- Tõmmake ring ümber putukale, keda täna õues uurisite. Värvige putukas. Töölehte saab kasutada mitu korda, seni kuni olete uurinud ja vaadelnud kõiki putukaid, kes on töölehel välja toodud.
- Leidke ühesuurused lepatriinud, ühendage joonega. Loendage. Värvige lepatriinud.

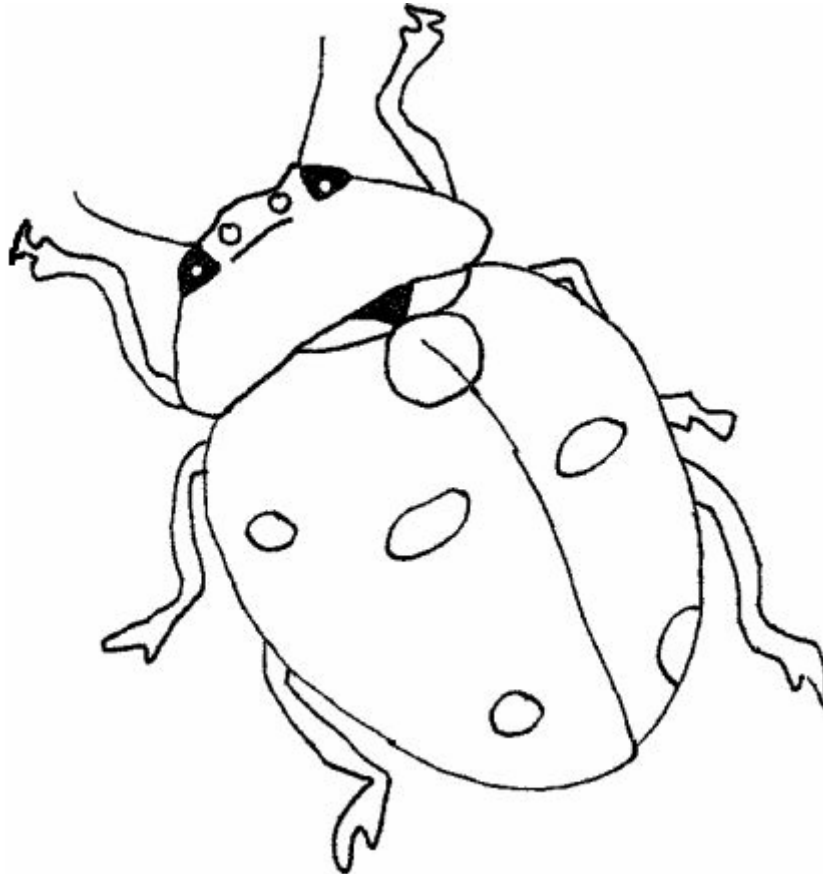
Töölehtedel olevaid harjutusi ei pea tegema ühel päeval. Võib jagada mitmele päevale.

Tööleht 10. PUTUKATE MÄNGUMAA 3-4aastastele

**1. TÕMBA RING ÜMBER PUTUKALE, KEDA TÄNA ÕUES
VAATLESID. MITU PUTUKAT ON PILDIL, LOENDA.**

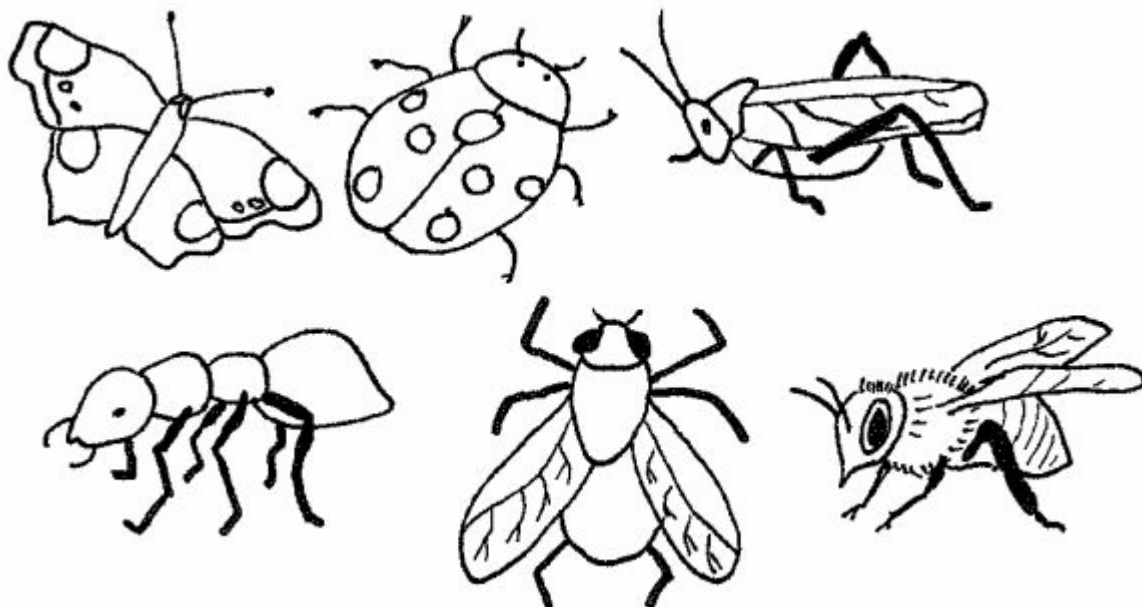

2. VÄRVI LEPATRIINU.

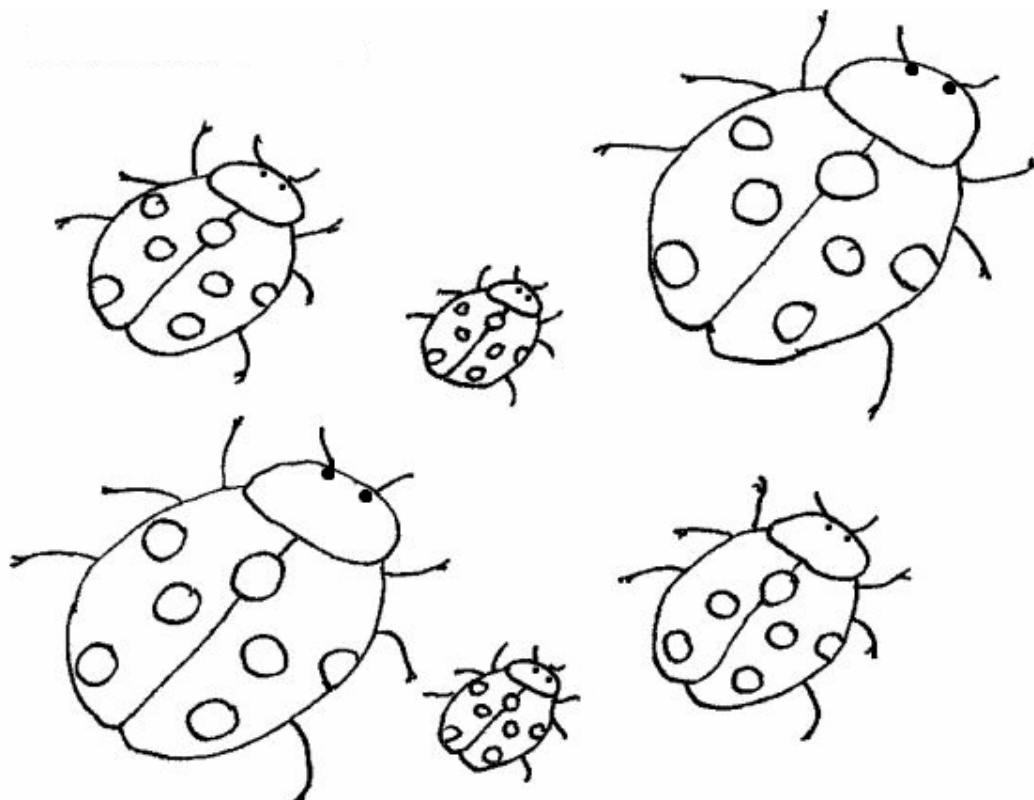

Tööleht 11. PUTUKATE MÄNGUMAA 4-5aastastele

**1. TÕMBA RING ÜMBER PUTUKALE, KEDA TÄNA ÕUES
VAATLESID. VÄRVI. LOENDA.**

**2. ÜHENDA ÜHESUURUSED LEPATRIINUD JOONEGA.
VÄRVI. LOENDA.**

Viies vaatluspunkt. Vahva muru.

Vaatluspunkt asub majandusõuel. See vaatluspunkt on läbitav kolmel aastaajal, varakevadest kilissügiseni. Siin vaatluspunktis saavad lapsed tutvuda erinevate taimedega ja jälgida nende kasvamist. Õpetaja saab ise valida ümbruses taime, vastavalt sellele, mis parasjagu kasvab. Võimalusel võiks ära märgistada väikesed alad, kus muru ei niideta, et lapsed saaksid jälgida taime kasvamist taime tärkamisest kuni sügiseni välja.

Soovi korral võib teha sinna ka väikese lillepeenra, siis on võimalus lastel sinna ise seemneid külvata või istuda sinna juba eelnevalt rühmaruumis eelkasvatatud taimed. See annab võimaluse lastele nende taimede eest ka hoolitseda. Kuival perioodil saavad lapsed neid kasta, samas tuleb peenart ka rohida.

Juhend õpetajale

Õpetaja valib vastavalt läbi viidavale teemale sobivaima eesmärgi, tegevuse, jututeema, jutu/luuletuse ja mängu.

Eesmärgid:

- lapsed õpivad tundma erinevaid rohttaimi;
- lapsed õpivad vaatlema, kuidas rohttaimed kasvavad ja märkavad muutuseid;
- lapsed saavad teada, milliseid tingimusi vajavad rohttaimed kasvamiseks;
- lapsed oskavad nimetada erinevaid taime osasid (juur, vars, leht, õis);
- lapsed saavad teada, kuidas taimi kuivatada.

Tegevused vaatluspunktis:

- erinevate rohttaimede vaatlemine ja nende lähedalt uurimine;
- erinevate rohttaimede välja juurimine kuivatamiseks;
- maapinna uurimine luubiga ja ilma luubita.

Vestlusteemad

- taime kasvuks vajalikud tingimused;
- taimede vajalikkus looduses;
- ravimtaimed;
- ohtlikud (mürgised) taimed;
- taimede puhkus talvel;
- minu lemmiklill.

Soovituslikud raamatud (jutud, luuletused):

- „Taadu, palun loe mulle!“ (Tungal, 2002)
  - „Lumikelluke“, lk 220;
  - „Võilill“, lk 221.
- „Kevad. Esimene kooliraamat“ (Müürsepp, 2002)
  - „Võilill“, lk 166;
  - „Kullerkupp“, lk 166;
  - „Lumikelluke“, lk 166;
  - „Meelespea“, lk 166;
  - „Varsakabi“, lk 166;
  - „Kellukas“, lk 167.
- „Eesti lasteluule kuldraamat“ (Krusten, 2008)
  - „Võilill“, lk 114.
- „Lillemuinasjutud“ (Sakse, 1989)
  - „Lumikelluke“, lk 8;
  - „Võilill“, lk 18;
  - „Kannike“, lk. 47.
- „Laste lilleraamat“ (Konks, 2005)
  - „Kellukas“, lk 12;
  - „Kullerkupp“, lk 16;
  - „Lumikelluke“, lk 22;
  - „Ohakas“, lk 28;
  - „Pääsusilm“, lk 30;
  - „Ülane“, lk 44.

Soovituslikud tegevused:

- „Päkapiku rada“ (Aher, 2005)
  - „Muru-taimede mitmekesine maailm“, lk 15;
  - „Õpime lilli tundma“, lk 31.
- „Aiatuuliku askeldused“ (Aher & Tuusti, 2005)
  - „Esimene tutvumine võilillega“, lk 8;
  - „Teine tutvumine võilillega“, lk 9;
  - „Kolmas tutvumine võilillega“, lk 10.

Abiks määramisel:

- „Eesti taimede kukeaabits“ (Kukk, 2009);
- <http://bio.edu.ee/taimed/>

Digimäärajad nutitelefonile ja veebipõhiseks kasutamiseks:

- „Puud, põõsad ja rohttaimed“ (Nimis et al., 2011):

<http://www.ut.ee/ial5/k2n/eFloora/Eesti/computer/options/1.html>

Kunstitööd/abimaterjalid/raamatud:

- „Meisterdame loodusmaterjalidest“ (Siilak, 2009);
- „Käsitöötuba. Kunsti- ja käsitööõpetus 1. osa“ (Kivirähk, 2008);
- „Käsitöötuba. Kunsti- ja käsitööõpetus 2. osa“ (Kivirähk, 2009b),
- Meisterdada on vahva. Erinevaid ideid meisterdamiseks
<https://www.bloglovin.com/blogs/meisterdada-on-vahva-7868523/posts>

Juhendid töölehtede**Tööleht 11. LÕBUS MURU 3-4aastastele**

- Mis rohttaime te täna uurisite. Arutelu koos õpetajaga.
- Värvige suurem õis punaseks, väiksem siniseks. Loendage õielehti.
- Värvige võilill.

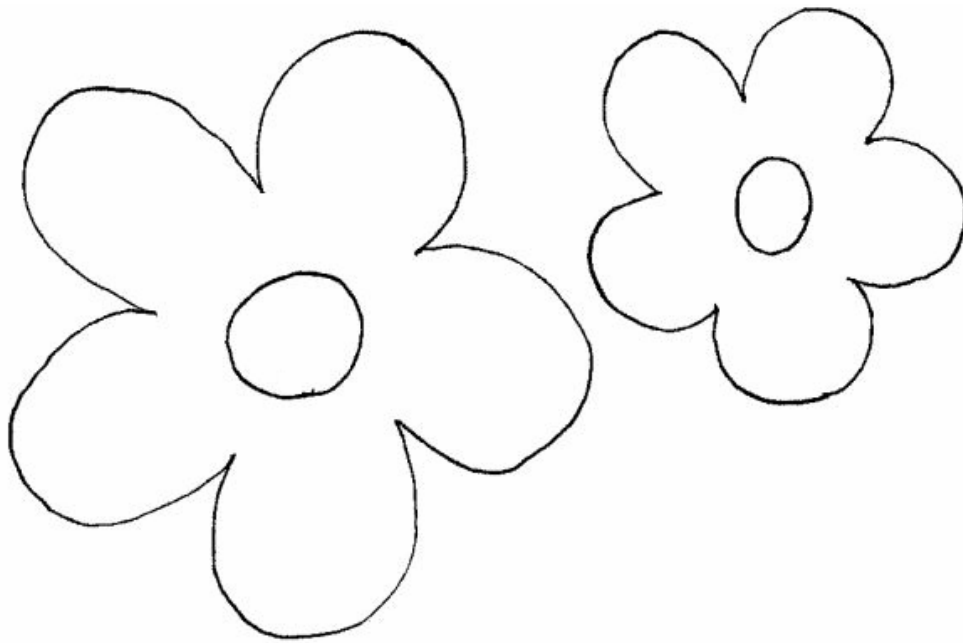
Tööleht 12. LÕBUS MURU 4-5aastastele

- Mis rohttaime te täna uurisite. Arutelu koos õpetajaga.
- Loendage koos õielehti ja värvige viie õielehega õis.
- Joonistage oma lemmiklill. Värvige. Jutustage. Joonistada võib ka töölehe teisele poolele.

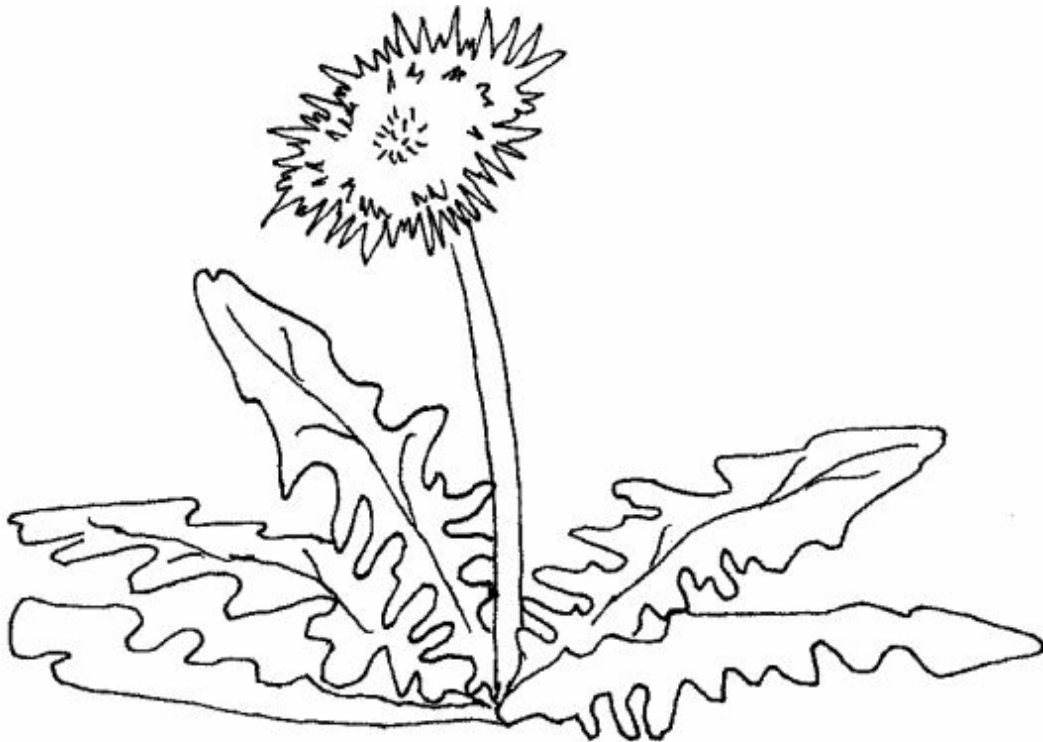
Töölehtedel olevaid harjutusi ei pea tegema ühel päeval. Võib jagada mitmele päevale.

Tööleht 12. LÕBUS MURU 3-4aastastele

**1. VÄRVI SUUREM ÕIS PUNASEKS, VÄIKSEM SINISEKS.
LOENDA ÕIELEHTI.**

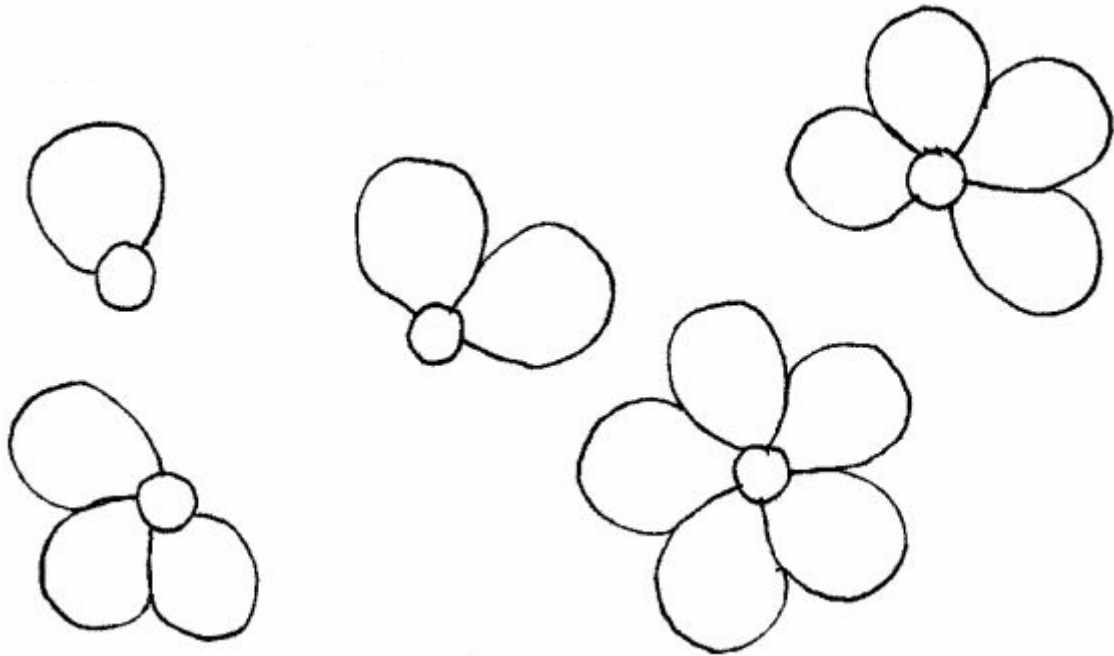

2. VÄRVI VÕILILL.

Tööleht 13. LÕBUS MURU 4-5aastastele

1. LOENDA ÕIELEHTI. VÄRVI VIIE ÕIELEHEGA ÕIS.

2. JOONISTA OMA LEMMIKLILL. VÄRVI. JUTUSTA.

Lisa 20

Küsimustik

Lugupeetud ekspert

Olen Tartu Avatud Ülikooli koolieelse lasteasutuse õpetaja eriala III kursuse tudeng Kätlin Neumann. Soovin Teie poolset eksperthinnangut minu poolt koostatud materjalile. Pärast materjaliga tutvumist palun vastake alljärgnevale küsimustikule. Küsimustik on anonüümne ning saadud andmeid kasutan vaid oma uurimustöös.

Küsimuste tekkimisel saate ühendust võtta e-posti teel katlin.penitent@mail.ee

**Palun andke hinnang järgmistele väidetele, märkides sobivaima variandi juurde X.
Vajadusel lisage oma ettepanekud.**

1. Õpperajale pandud vaatluspunktide pealkirjad muudavad õppetegevuse huvitavamaks.

Üldse mitte   Pigem ei   Nii ja naa   Pigem jah   Kindlasti jah

Ettepanekud.....
.....
.....
.....

2. Õpperada võimaldab õppetegevusi huvitavamaks ja mitmekülgsemaks muuta.

Üldse mitte   Pigem ei   Nii ja naa   Pigem jah   Kindlasti jah

Ettepanekud.....
.....
.....
.....

3. Tegevused õpperaja vaatluspunktides aitavad lastel saada uusi teadmisi kodukoha looduse kohta.

Üldse mitte   Pigem ei   Nii ja naa   Pigem jah   Kindlasti jah

Ettepanekud.....
.....
.....
.....

4. Tegevused õpperaja vaatluspunktides on lapsi arendavad.

- Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah

Ettepanekud.....
.....
.....
.....

5. Tegevused õpperaja vaatluspunktis aitavad lastel näha erinevael aastaaegadel looduses toimuvaid muutusi.

- Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah

Ettepanekud.....
.....
.....
.....

6. Õpetaja tööjuhendid on arusaadavad.

- Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah

Ettepanekud.....
.....
.....
.....

7. Õpetaja tööjuhendites on piisavalt valikuid.

- Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah

Ettepanekud.....
.....
.....
.....

8. Õpetaja tööjuhendites välja toodud vaatluspunktide tegevused on mitmekesised.

- Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah

Ettepanekud.....
.....
.....
.....

9. Õpetajate tööjuhendid aitavad õpetajat tegevuste planeerimisel.

- Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah

Ettepanekud.....
.....
.....
.....

10. Õpetajate tööjuhendid on valikud.

- Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah

Ettepanekud.....
.....
.....
.....

11. Töölehed on lastele jõukohased.

- Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah

Ettepanekud.....
.....
.....
.....

12. Töölehed aitavad õpitud kinnistada.

- Üldse mitte Pigem ei Nii ja naa Pigem jah Kindlasti jah

Ettepanekud.....
.....

.....
.....

13. Töölehed aitavad lõimida erinevaid valdkondi.

Üldse mitte   Pigem ei   Nii ja naa   Pigem jah   Kindlasti jah

Ettepanekud.....
.....
.....
.....

14. Tõmmake ring ümber vaatluspunktidele, mis on Teie jaoks arusaadavad ja milles on piisavalt materjali huvitavate tegevuste läbiviimiseks. Kui midagi jäi arusaamatuks ja sooviksite muuta, siis kirjutage mida soovitate muuta ja miks soovitate muuta ja kuidas muuta. Mida tooksite esile ja miks?

Vaatluspunkt	Mida, miks ja kuidas muudaksite?	Mida tooksite esile, miks?
Tuulepoisi sosisused		
Aarete saar		
Liivapesa		

Putukate mängumaa		
Vahva muru		

15. Tõmmake ring ümber töölehtedele, mis on arusaadavad, lastepärased ja eale vastavad. Kui tahate anda soovitusi töölehtede muutmiseks, siis kirjutage, mida soovitate. Põhjendage.

Töölehe number	Soovitusi muudatusteks, põhjendage.
Tööleht nr. 1	
Tööleht nr. 2	
Tööleht nr. 3	

Tööleht nr. 4	
Tööleht nr. 5	
Tööleht nr. 6	
Tööleht nr. 7	
Tööleht nr. 8	
Tööleht nr. 9	

Tööleht nr. 10	
Tööleht nr. 11	
Tööleht nr. 12	
Tööleht nr. 13	

16. Taustaandmed

Millises vanuses lastega olete oma tööaja jooksul töötanud?

- 2-3 aastased
 3-4 aastased
 4-5 aastased
 5-6 aastased
 6-7 aastased
 2-7 aastastega

Kui pikk on Teie tööstaaž lasteaiaõpetajana? .....

Milline on Teie erialane haridus? .....

Tänan, et leidsite aega õpperajaga tutvumiseks ja küsimustele vastamiseks!

Kätlin Neumann

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kätlin Neumann (sünnikuupäev: 26.05.1983)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose Õpperada Põlva Lasteaed Mesimumm 3-5aastastele lastele, mille juhendaja on Marianne Olbrei,
  - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 18.05.2016.